

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA EVROPSKÉ INTEGRACE

Postavení nadnárodních korporací v procesu globalizace
The Position of Multinational Corporations in the Globalization Process

Student:

Lucie Pavlíčková

Vedoucí bakalářské práce:

Ing. Kateřina Dvoroková , Ph.D.

Ostrava 2012

Zadání bakalářské práce

Student: **Lucie Pavlíčková**
Studijní program: B6202 Hospodářská politika a správa
Studijní obor: 6210R004 Eurospráva
Specializace: 00 Eurospráva
Téma: **Postavení transnacionálních korporací v procesu globalizace**
Position of Transnational Corporations in the Globalization Process

Zásady pro vypracování:

1. Úvod
 2. Úloha a postavení transnacionálních korporací v procesu globalizace
 3. Možnosti regulace transnacionálních korporací
 4. Regulace transnacionálních korporací v Evropské unii na příkladu Royal Dutch Shell
 5. Závěr
- Seznam použité literatury
Seznam zkratek
Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce
Seznam příloh
Přílohy

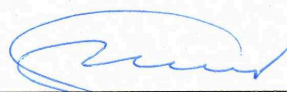
Seznam doporučené odborné literatury:

- KISLINGEROVÁ, Eva a Ivan NOVÝ. *Chování podniku v globalizujícím se prostředí*. 1. vyd. Praha: C. H. BECK, 2005. 422 s. ISBN 80-7179-847-9.
MIKOLÁŠ, Zdeněk et al. *Konkurenceschopnost podniků v podmínkách globalizace*. Ostrava: Ethics, 2005. 299 s. ISBN 80-902713-5-9.
RAUS, David a Robert NERUDA. *Hospodářská soutěž po vstupu ČR do EU*. 1. vyd. Brno: CP Books, 2005. 359 s. ISBN 80-251-0394-3.

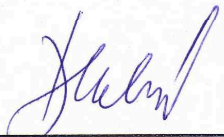
Formální náležitosti a rozsah bakalářské práce stanoví pokyny pro vypracování zveřejněné na webových stránkách fakulty.

Vedoucí bakalářské práce: **Ing. Kateřina Dvoroková**

Datum zadání: 25.11.2011
Datum odevzdání: 11.05.2012

prof. Ing. Karel Skokan, Ph.D.
vedoucí katedry

prof. Dr. Ing. Dana Dluhošová
děkanka fakulty

„Prohlašuji, že jsem celou bakalářskou práci vypracovala samostatně pod vedením Ing. Kateřiny Dvorokové, Ph.D. a uvedla jsem v seznamu literatury veškerou použitou literaturu a další použité zdroje.“

V Ostravě, dne 11. května 2012

.....

Lucie Pavlíčková

Na tomto místě bych velmi ráda poděkovala vedoucí mé bakalářské práce Ing. Kateřině Dvorokové, Ph.D. za veškerý obětovaný čas a podmětne připomínky, které mně věnovala.

Obsah

1. Úvod.....	6
2. Úloha a postavení transnacionálních korporací v procesu globalizace.....	8
2.1 Vymezení pojmu globalizace	8
2.2 Vývoj globalizace.....	12
2.3 Příležitosti a rizika globalizace	13
2.4 Negativní důsledky globalizace	14
2.5 Účastníci globálních vztahů	15
2.5.1 Mezinárodní vládní a nevládní organizace.....	17
2.5.2 Kriminální a teroristické organizace a sítě s globálním přesahem.....	18
2.5.3 Transnacionální korporace	20
2.5.4 Negativa transnacionálních korporací.....	25
2.5.5 Transnacionální korporace a jejich vliv v Evropské unii	28
3. Možnosti regulace transnacionálních korporací	33
3.1 Společenská odpovědnost korporací	33
3.1.1 Zainteresované skupiny	33
3.1.2 Historie společenské odpovědnosti korporací v rámci Evropské unie.....	34
3.1.3 Lisabonská strategie a Zelená kniha.....	35
3.1.4 Sdělení Evropské komise z roku 2002 a 2006	35
3.2 Možnosti regulace transnacionálních korporací.....	36
3.2.1. Regulace chování korporací pomocí zákonů	36

Vládní přístupy k odpovědnému chování ve státech Evropské unie.....	37
3.2.2 Národní politiky společenské odpovědnosti korporací	37
3.2.3 Standardy OECD.....	38
3.2.4 Směrnice OECD pro nadnárodní korporace.....	38
Náplň směrnic OECD.....	39
Podávání stížnosti prostřednictvím národních kontaktních míst.....	39
Zkušenosti se Směrnicemi OECD	40
Směrnice 2005/29/ES	40
3.2.5 Regulace kapitálového trhu	40
3.2.6 Mezinárodní organizace práce a její mechanismy	41
Tripartitní deklarace	41
Stížnosti prostřednictvím Výboru pro svobodu sdružování.....	42
3.2.7 Iniciativa OSN Global Compact	42
Náplň iniciativy Global Compact.....	43
3.2.8 Kodexy chování.....	43
Kodex správy a řízení společností v ČR	43
3.2.9 Společná obchodní politika Evropské unie	43
Ochrana volné konkurence.....	44
3.3.1 Politika na ochranu hospodářské soutěže Evropské unie.....	45
Regulace fúzí.....	47
3.3.2 Právní akty Evropské unie.....	47

4. Regulace transnacionálních korporací v Evropské unii na příkladu Royal Dutch Shell	48
4.1 Royal Dutch Schell.....	48
4.2 Kritika Royal Dutch Shell	51
4.2.1 Kartelové dohody společnosti Royal Dutch Shell.....	51
4.2.2 Ekologické problémy společnosti Royal Dutch Shell.....	56
4.3 Regulace Evropskou unií	58
4.4 Shrnutí	59
5. Závěr.....	61
Seznam použité literatury.....	63
Seznam zkratk	70
Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce	
Seznam příloh	
Přílohy	

1. Úvod

Pojem globalizace je v poslední době velmi často skloňován. Jen málokdo by ovšem uměl přesně tento pojem definovat. Navíc je tento výraz velmi obsáhlý a zahrnuje všechny procesy, které obzvláště od druhé poloviny 20. století začaly probíhat a nikdo na ně neznal přesné pojmenování. Toto pojmenování vzniklo až o něco málo později a sjednotilo dění všech procesů v jeden název a to globalizace.

Transnacionální firmou se rozumí společnost, která vytvořila formou přímých zahraničních investic v jiné zemi další organizační jednotky, ale mateřská firma má stále kontrolní vliv na dění firem nacházejících se v zahraničí, jelikož vlastní majoritní podíl. A společně všechny pobočky firmy a hlavní mateřská firma mají možnost mezi sebou přesouvat své zdroje.

Díky procesům jako je globalizace, liberalizace a integrace, které v současnosti probíhají, se objekty jako transnacionální korporace vyskytují čím dál častěji, jelikož v důsledku těchto probíhajících procesů mají možnost přežít pouze firmy větší a soběstačnější. Z toho důvodu probíhá vlna fúzí a akvizicí podniků, ze kterých poté vznikne jeden velký podnik, který konkuruje ostatním.

Aby tyto podniky přežily, občas se přestanou chovat eticky a začnou používat jednání hraničící se zákonem a často jednání podvodné. Mezi toto chování patří například dohody o cenách, nebo odbytu prodeje. Proto musí transnacionální korporace někdo kontrolovat a regulovat zvenčí.

Cílem této práce je poukázat na možnosti regulace transnacionálních korporací v procesu globalizace a taktéž vyhodnotit roli Evropské unie při regulaci transnacionálních korporací, a to na příkladu Royal Dutch Shell.

V průběhu bakalářské práce je použito několika zdrojů statistických dat a to získaných buď ze statistik evropských institucí, ze statistik Evropské komise, Evropského parlamentu nebo Evropské centrální banky, které se zabývají sběrem těchto dat, poté také z národních institucí ze stránek České národní banky a nebo v závěru z velké části přímo z výročních zpráv nizozemské společnosti Royal Dutch Shell.

Druhá kapitola popisuje úlohu a postavení transnacionálních korporací v procesu globalizace a to tím způsobem, že jako první je vysvětlen samotný pojem globalizace. V návaznosti na tento pojem jsou představeni účastníci globálních vztahů procesu globalizace. Těmito účastníky globálních vztahů jsou mezinárodní vládní a nevládní organizace, kriminální a teroristické organizace a sítě s globálním přesahem a v neposlední řadě nejpodstatnější účastník, transnacionální korporace. Poté jsou zhodnoceny klady a zápory transnacionálních korporací a je zjištěna jejich úloha a postavení v procesu globalizace. Je zhodnoceno postavení transnacionálních korporací v Evropské unii, které je důsledkem slučujících se společností v rámci globalizace.

Třetí kapitola objasňuje možnosti regulace transnacionálních korporací. Je zjištěno, že korporace je možno regulovat pomocí politiky jednotlivých národních států, které jejich kontrolu zajistí buď vytvořením zákonů ve své legislativě, nebo jim pomáhá Evropská unie pomocí svých společných politik. Mezi tyto politiky patří společná obchodní politika a společná politika na ochranu hospodářské soutěže Evropské unie. Regulaci korporací je možno provádět například podle Standardů Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj nebo směrnic, které přímo vydává. Existují ale i další organizace, které se kontrolou zabývají jako Mezinárodní organizace práce.

Začátek závěrečné kapitoly je nejprve soustředěn na samotnou společnost Royal Dutch Shell a poté je zmíněna kontrola ze strany Evropské unie, která již proběhla. Tato společnost měla problémy hlavně s kartelovými dohodami, které uskutečnila, a tím porušila politiku na ochranu hospodářské soutěže Evropské unie. Evropská komise poté společnosti přisoudila vysoké pokuty a penále. Dále měla společnost problém s kauzami ekologického a sociálního charakteru.

Při zpracování bakalářské práce bylo použito několik vědeckých metod, ze kterých byla nejčastěji využita metoda dedukce, která se opírá o předchozí indukci. Mezi další metody je možné zmínit metodu abstrakce.

2. Úloha a postavení transnacionálních korporací v procesu globalizace

Tato kapitola je věnována teoretickým východiskům procesu globalizace a transnacionálním korporacím. Jako první je vymezen samotný pojem globalizace, poté je popsán vývoj tohoto procesu a také nechybí rizika globalizace, kterými jsou následně vyvolány různé důsledky, které jsou taktéž objasněny. V neposlední řadě jsou zmíněni tři základní účastníci globálních vztahů, mezi které řadíme mezinárodní organizace, kriminální a teroristické organizace a také transnacionální korporace. Jelikož hlavním objektem zájmu bakalářské práce jsou dříve zmiňované transnacionální korporace, je na ně tato práce zaměřena důkladněji a jsou také zmíněna jejich pozitiva a negativa a taktéž není opomenut vliv transnacionálních korporací v Evropské unii.

2.1 Vymezení pojmu globalizace

Na začátek našeho zkoumání je velmi podstatné se seznámit s pojmem globalizace, a proto je zmíněno hned několik definicí, které pomohou tento pojem objasnit z několika úhlů pohledu.

Jako první je tento pojem přiblížen pomocí publikace [4], podle které je možno považovat za základ termínu globalizace latinské slovo globus, což znamená koule. Tento termín se koncem 20. století stal snad nejfrekventovanějším pojmem naší planety. Užívá jej většina politiků, filozofů, sociologů, ekonomů, ekologů, ale také zaznívá z úst teologů a dalších, a to hned v několika nejrůznějších souvislostech. Právě proto se říká, že globalizace rozšířila slovník většiny jazyků o nové pojmy. Od té doby, od které se tento pojem hojně používá, vzniklo několik pojmů souvisejících s globalizací. Svět je nazýván „globální vesnicí“, existují „globální hrozby lidstva“, „globální kultura“, „globální trhy“ a mnoho dalších pojmů.

Globalizace je pojmem, který představuje jedno z předních témat, diskutovaných v poslední době. Bohužel nelze nalézt jednoznačné vymezení či definování tohoto výrazu. Dle odborné literatury ale můžeme nalézt několik definicí pojmu globalizace, které alespoň utváří vlastní názor.

Podle další publikace rozlišujeme tři oblasti, které definují blíže tento pojem. Definice se liší podle toho, co se přesně děje, co toto dění znamená nebo co by mělo být učiněno [1].

Pro účely této bakalářské práce je velmi podstatné vymezení výrazu globalizace, aby byla utvořena určitá představa, se kterou je možno dále pracovat. Z toho důvodu je zmíněno několik definic globalizace z různých zdrojů.

Dále je uváděno, že globalizace je reakcí na přesycenost domácích trhů a uplatnění se na nových odbytích, na hledání a využívání nových či levnějších materiálních i lidských zdrojů. V podstatě to znamená alokování kapitálu tam, kde přinese tento kapitál nejlepší zhodnocení [2].

Podle té stejné publikace se globalizace prolíná prakticky do všech sfér života naší společnosti. A to buď do politiky, kultury, sportu, ekonomiky, kriminalistiky a také cestovního ruchu, ochrany životního prostředí a mnoho dalších oblastí. Proces globalizace potom znamená zavedení dělby práce v celosvětovém měřítku, protože se dotýká všech zmiňovaných sfér života. Tento proces využívá komparativních výhod v teritoriích, která nabízí ty nejpříhodnější podmínky [2].

Jednu z dalších definic ekonomické globalizace nabízí Mezinárodní měnový fond, který globalizaci definuje jako historický proces, výsledek lidské inovace a technologického pokroku, který zajišťuje rostoucí celosvětovou integraci ekonomik, zejména prostřednictvím pohybu zboží, služeb a kapitálu přes hranice. Termín se někdy také odkazuje na pohyb osob (pracovní síly) a znalostí (technologií) přes mezinárodní hranice [3]. Samozřejmě existuje i více rozměrů pojmu globalizace jako například kulturní, politická a environmentální dimenze.

Další rozměr globalizace poskytuje informaci o tom, že globalizace je opravdu dlouhodobý proces vzájemného sblížování zájmů lidí celé naší planety na všech úrovních společenského života. Je to tedy i proces kulturní, politický a ekonomický. Jeho velmi výrazným specifickým je skutečnost, že není založen na nějaké ideologické unifikaci světa. Náboženská či politická ideologie již není aktuálním tématem. Tento proces globalizace má celosvětový charakter a ovlivňuje vývoj a existenci celé civilizace. Je zaměřen proti jakékoli formě izolacionismu. Jedná se tu o to, že globalizace se odehrává v soustavě těch nejzákladnějších vztahů. Jsou to vztahy mezi lidmi uvnitř společnosti a vztahy mezi lidskou společností a přírodou [4].

Ve zkratce je možno říci, že globalizace je nejčastěji vymezena jako sociální proces, v rámci kterého dochází k odstraňování různých omezení v kulturní, politické a ekonomické oblasti, způsobených zeměpisnou polohou. V rámci tohoto procesu si lidé stále více uvědomují, že překonávat hranice kultur, ekonomik a politik, je prostě možné. A nejen možné, ale i žádoucí. Protože jen tak je lidstvo schopno tlumit potenciální konflikty a dosáhnout ve své četnosti shodě [4].

V následujícím textu je popsán vznik pojmu globalizace. Je uváděno, že tento pojem je poměrně mladý a poprvé jej údajně použil v roce 1985 americký ekonom Theodore Levit k popisu vývoje světového hospodářství v předminulé dekádě. Zatímco dnes je tento pojem využíván pro charakteristiku současného a budoucího vývoje. Existují definice, které se snaží o průnik globalizace do všech sfér společenského života a definice, které se zaměřují na globalizaci také v oblasti ekonomiky [2].

Globalizace je více než čistě ekonomický jev. Ovlivňuje nejen pohyb kapitálu a zboží, ale také výměnu lidí a myšlenek, a tudíž všechny aspekty našeho života. Je to proces, který mění nejen vnější kontext, v němž státy jednají, ale také přímo povahu státu a politických komunit. Globalizace dává státům další důležitou příležitost. Nahrazuje systém, ve kterém byla jediným nástrojem diplomacie. Oslabení státních struktur usnadňuje provádět nepřímé strategie jako svobodnější výměna informací, spolupráce školských systémů nebo obchodní spojení [2]. Oslabuje tedy roli státu, ale tím usnadňuje komunikaci.

Globalizace také navazuje na proces integrace společnosti na celosvětové úrovni, kterou nově zastřešují národní, regionální a místní systémy. Hnacím motorem současné integrace je globalizace ekonomických aktivit, která propojuje výrobu a trhy v různých zemích, a to prostřednictvím obchodu se zbožím a službami, pohybu kapitálu, informací a vzájemně provázané sítě vlastnictví a řízení nadnárodních společností. Ostatní formy integrace zatím zůstávají pozadu. Charakter současné fáze globální integrace společnosti je určován dočasnou nerovnováhou mezi globálním rozměrem probíhající ekonomické integrace a omezeným rozsahem nadnárodní politické integrace a regulačních rámců rozvoje společnosti [2].

Podle Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (OECD) je globalizace procesem zvyšujícím závislost trhů a národních ekonomik vzájemně na sobě, vyvolaným

vysokou dynamikou obchodu se zbožím, kapitálem, službami a transferem technologií a know-how. Dochází zde tedy k propojení globální úrovně organizace a integrace ke stávajícím národním, regionálním a lokálním systémům včetně jejich vertikálního propojení [2]. Proběhne tedy propojení mezi institucionálními složkami státu a jednotlivými subjekty trhu.

Jiné z definic charakterizují globalizaci jako vytvoření světového hospodářského prostoru bez hranic, který může být makroekonomicky i mikroekonomicky postupně upravován, respektive standardizován. Platí to pro výroby stejně jako pro obchodní zvyklosti [2]. Následkem globalizace jsou zrušeny jednotlivé hranice a tržní prostředí upravují vnější vlivy.

Národní státy proces globalizace z části podporují harmonizací zákonodárství i právní práce, například v rámci Evropské unie či Světové obchodní organizace (WTO). Za určitých okolností se státy či skupiny států globalizaci brání lpěním na protekcionistických bariérách. Platí to nejen pro rozvojové, ale i průmyslově vyspělé země. Od globalizace se očekávají přínosy pramenící z výhod mezinárodního obchodu, kooperace a využití nejpříznivějších teritoriálních podmínek. Globalizace rozšiřuje trhy pro zboží, vytváří předpoklady pro specializaci a zvýšení úrovně produktivity práce. Mezinárodní rozměr kontaktů přispívá ke vzájemnému poznání, toleranci a umožňuje uplatnění schopným lidem bez ohledu na jejich národní příslušnost, rasu či pohlaví. Nelze však ignorovat i kritické názory, které globalizaci viní z degenerování národních kultur, z unifikace všech zemí v jednu „technologickou šed“ . Vidí v ní hrozbu pro životní prostředí a příčinu nezaměstnanosti. Nelze přehlédnout ani tu skutečnost, že silná nadnárodní hospodářská uskupení mohou vést k oslabování vlivu národních státních struktur, ke vzniku nečekaných finančních krizí [2]. Proto vznikají i určité obavy společnosti.

K urychlení a prohloubení rostoucí vzájemné provázanosti světa výrazně přispěla řada faktorů. Jde například o rozvoj nadnárodních korporací a rozmach mezinárodního obchodu, rychlý rozvoj dopravních, komunikačních a informačních technologií, vývoj a zdokonalení zbraní hromadného ničení a balistických střel, migrace, používání nových technologií, které významně násobí dopady našich aktivit a to jak v pozitivním slova smyslu (například nové léky a boj s infekčními nemocemi), tak v negativním slova smyslu (například poškození životního prostředí v globálním rozsahu, nárůst ničivé síly zbraní) a

mnoho dalších příkladů. Řada procesů nabrala zejména ve 20. století exponenciální charakter, jedná se zejména o populační růst, spotřebu zdrojů a vypouštění emisí skleníkových plynů. Významnou roli v tomto prohlubování a urychlování procesů spojených s globalizací sehrávají technologie [5]. Tyto technologie jsou díky globalizaci mnohem rychleji zmodernizovány než by tomu bylo bez tohoto probíhajícího procesu.

2.2 Vývoj globalizace

Pojem globalizace není možno chápat za náhlý jev. Tento pojem tu byl již dávno a není zcela nevysvětlitelný. Lze ale plně souhlasit s tím, že tento pojem patří k novým výrazům. Vysvětluje ale procesy ve světové ekonomice, které probíhají po několik staletí. Je-li zhodnocen vývoj ve 20. století, je nesporné, že globalizační vývoj neprobíhal až tak úplně rovnoměrně. Vývoj byl přerušen dvěma světovými válkami a ekonomickou krizí a mnoha dalšími mezníky v historii. Nicméně v druhé polovině 20. století a zvláště v poslední čtvrtině lze zaznamenat rostoucí tempo. Globalizační trendy byly v posledních desetiletích umocněny tendencemi, které omezují úlohu národních teorií, nacionalismu, protekcionalismu a směřují ke svobodnému světu bez hranic. Globalizační trendy jsou dále také umocněny rozvojem logistických a komunikačních systémů, které výrazně „zkrátily vzdálenosti“ a změnou politických priorit národních vlád, kterou lze charakterizovat jako přechod od sociálního státu k liberálně orientované politice. Důležitým krokem bylo také zavedení investičních pobídek pro zahraniční investory v podobě vytvoření bezcelních zón, daňových úlev, poskytnutí výhodných pozemků a dotací na vytvořená pracovní místa [2]. Mnoho těchto kroků posunulo globalizační trendy kupředu a svět se díky nim stává svobodnější a neomezenější.

Dále je možno vidět tři ekonomická centra, která lze zaznamenat v hospodářském vývoji na konci 20. století.

- Severní Amerika (integrační seskupení NAFTA),
- Evropská unie,
- Jihovýchodní Asie (Japonsko a „asijské tygří“).

Tato triáda dominuje světové produkci i obchodu. Vytváří kolem 80 % světového exportu, vyrábí kolem 60 % produkce. Jsou to takzvané megatrhy dnešní globální ekonomiky.

A jsou to také dominantní průvodci a recipienti mezinárodních investic [2]. Většina investic plyne hlavně do těchto tří oblastí. Tyto tři centra si přerozdělují světový kapitál a rozhodují o vývoji světového hospodářství.

Svět se také dělí na několik oblastí podle vlivu a toku investic, které plynou do dané oblasti. Další členění se nazývá členění na periferii a jádro. Jádrem jsou myšleny státy vysoce vyspělé a rozvinuté. Toto členění není již zcela aktuální.

Dnes už neexistuje běžné rozložení světových oblastí na jádro a na periferii. Je nahrazeno složitější strukturou. Nyní není výroba průmyslového zboží exkluzivní záležitostí jádra, jak tomu bylo posledních 200 let, ale tato výroba se přesouvá do oblastí, které jsou méně rozvinuté a mají dostatek pracovní síly. Důvodem tohoto přemístění mohou být také nižší náklady na další výrobní činitele (suroviny, energii). Přitom intelektuální část těchto výrob zůstává v mateřských zemích. Uvedené změny ve světové ekonomice bývají považovány za novou mezinárodní dělbu práce [2]. Je tedy evidentní, že došlo k jistému vývoji, který přesunul určité oblasti dění do zemí s levnější pracovní silou.

Z tohoto důvodu se všeobecně očekávalo, že globalizace přinese výhodu globálně celému světu a zvedne světovou ekonomickou úroveň. Statistiky však signalizují, že tento vývoj minimálně není rovnoměrný, pouze malé množství rozvojových zemí zažilo podstatný ekonomický růst, mnoho dalších sice dosáhlo růstu, který však není srovnatelný s vývojem vyspělých zemí, a navíc nelze prominout riziko finančních či strukturálních krizí a ekologických škod [2]. Proto je zde otázka, jestli globalizace přinesla vůbec nějaký užitek, který by byl globálně měřitelný. Je totiž možné, že země, které byly dříve ekonomicky vyspělé, by byly na stejné úrovni, i kdyby nebyly se světem propojeny, jak jim k tomu globalizace dopomohla.

2.3 Příležitosti a rizika globalizace

Globalizace je vnímána jako dlouhodobý proces s hybnou silou současného vývoje světa. Zahrnuje v sobě celou řadu souběžně probíhajících procesů v několika rovinách. Procesy probíhají v rovině ekonomické, sociální, politické, kulturní a jsou spojeny s rozvojem vědy a nových technologií. Tudíž je možno říci, že globalizace je mnohafaktorový proces a dotýká se v podstatě všech rovin života společnosti. Ovšem není zakoušena všude se stejnou intenzitou a stejným způsobem. Poněkud jiné zisky mají z globalizace společnosti a lidé, kteří

mají přístup k moderním technologiím, mají prostředky a schopnosti k využití příležitostí, jež globalizace nabízí, oproti společnostem zaostalým, chudým, které se dostávají na okraj globalizovaného světa. Mnohem větší šance na využití těchto příležitostí mají lidé vzdělaní, mladší, lidé bydlící ve městech, obyvatelé vyspělých zemí. V každém případě však globalizace zasahuje životy všech lidí, ať už prostřednictvím již výše zmiňovaných příležitostí, tak prostřednictvím řady negativních trendů vývoje spojených s globalizací, jako jsou například globální bezpečnostní rizika a globální dopady poškození životního prostředí [5]. Proto je globalizace tak trochu nebezpečná. Zasáhne životy i těch lidí, kteří se do tohoto procesu sami nezapojili ani se nijak neangažovali.

2.4 Negativní důsledky globalizace

Globalizace má jak své příznivce, tak i své odpůrce. Obavy z globalizace mají hlavně obyvatelé z průmyslově vyspělých zemí, kteří mají strach ze ztráty pracovních příležitostí v důsledku přesunu celých výrobních závodů do zemí rozvojových. Existuje i mnoho dalších důvodů obav a skepse, které jsou však daleko závažnější, jelikož nebylo dosud nalezeno jejich jasné řešení [2]. Proto vyvolává v některých lidech velké obavy.

Globalizace s sebou přináší i nebezpečí ztráty politické kontroly státních institucí nad hospodářstvím. Zatímco hlavní politické směřování, investiční politika, státní pomoc a další dříve podléhaly státním rozhodnutím, dnes se provádějí na základě nadnárodních nebo mezinárodních dohod a institucí [2]. Například některé národní pravomoci členských států přešly na starost institucí Evropské unie.

Ekonomové zatím usilovně hledají nástroje, jež by umožnily omezení nežádoucích jevů, zejména prudkých výkyvů a krizí, aniž by to vyvolalo stejně nežádoucí tlaky směrem k regulacím a omezování. Přes rozdíly v názorech v tomto raném stadiu poznání globalizace lze odvodit několik závěrů:

- Žádná země nemůže doufat, že je vůči výkyvům imunní. Dokonce i ty státy, které zatím nejsou úžeji zapojeny do integračního procesu světového hospodářství, tedy zejména rozvojové země, pocítí dopad turbulencí na světových trzích sekundárně (například v propadu cen surovin).

- Volatilita (prchavost, přelétavost) finančních i zbožíových trhů se tak stává trvalou veličinou světové ekonomiky a patrně se bude s postupem globalizace spíše zvětšovat. Protože se krizím a otřesům v různém rozsahu nelze zcela vyhnout, je třeba hledat mechanismy, jež umožní včasné rozpoznávání ohnisek a povedou k utlumení dopadů krizí a otřesů.
- Je zřejmé, že dále prohlubují rozdíly mezi lidmi. Lidstvo se dělí na dvě nesouměrné skupiny. Jednu tvoří ti, kdo disponují kapitálem a mají vzdělání, do druhé patří ti, kdo tyto vlastnosti a možnosti nemají; což je v současné době většina obyvatelstva. Narůstání rozdílů mezi nejbohatšími a nejchudšími zeměmi světa je do určité míry důsledkem ekonomické globalizace, neboť zisky nadnárodních společností z výroby, lokalizované v rozvojových zemích, slouží ke kumulaci bohatství ve vyspělém světě (jsou rozděleny ve formě dividend akcionářům nebo znovu investovány v jiné části světa či odlišném ekonomickém sektoru).
- Národní ekonomiky mají jen málo obranných mechanismů. Fakt, že téměř v každém odvětví je světový trh kontrolován skupinkou firem, se stává varovným. Globalizace je proces živelný, firmy ji využívají, ale neřídí. V ekonomice roste podíl spekulativního kapitálu oproti kapitálu reálně využívanému. Tradiční mechanismy regulace trhu (antimonopolní zásahy, finanční regulace) fungují s větším či menším úspěchem na národní úrovni, na nadnárodní prakticky neexistují [2].

Globalizována není pouze ekonomika, ale i ekologické dopady řady průmyslových výrob. Emise, stejně jako znečištěné řeky, neuznávají národní hranice. Nejdiskutovanějším celosvětovým ekologickým problémem je globální oteplování. Ale není zdaleka jediné. Mezi další patří nedostatek pitné vody, který patří mezi další celosvětový plošný problém a také ztráta biodiverzity nebo také odlesňování. Všechny tyto problémy byly a jsou stále diskutovány, ale zatím nedošlo k převratnému řešení, které by sjednalo nápravu [2]. Díky těmto negativním vlivům je globalizace špatný jev pro lidstvo.

2.5 Účastníci globálních vztahů

Jedním z významných posunů v mezinárodním uspořádání, jež přinesla globalizace, je změna postavení států. V rámci definování pojmu globalizace je možno se setkat se třemi základními koncepcemi globalizace, které reflektují postavení států v globálních vztazích a

jeho případné změny. Mezinárodní nebo státo-centrická koncepce globalizace vnímá pojmy „internacionální“ a „globální“ jako zaměnitelné pojmy, základní jednotkou analýzy jsou národní státy. Transnacionální koncepce globalizace vnímá stát pouze jako jeden z více faktorů bráných v úvahu a podle některých přístupů už ne nejdůležitější. Třetí, globalistická koncepce, vychází z toho, že role států se bude stále snižovat, až postupně „zmizí“ [5]. Tato poslední koncepce je nejvíce drastická, ale také v největší míře podporující globalizaci.

Podmínky globalizace mění také základní role států. Stát je stále častěji a z větší míry ovlivňován řadou faktorů a toků proudících přes jeho hranice. Tyto faktory a toky není možno regulovat vůbec ani částečně. Jde o toky zboží a služeb, informací, transferu peněz, migrace, znečištění přesahující hranici států a regionů, balistické střely nebo moderní zbraně. Také nemůžeme kontrolovat či ovlivňovat toky diplomacie nebo působení vládních či nevládních organizací. Otázkou už není, zda-li se snižuje vliv jednotlivých států na globální dění a jejich schopnost kontrolovat tyto toky proudící přes hranice, ale v jaké míře a jak k tomu dochází. Hlavní snaha je o zmenšování vlivu účastníků globálních vztahů. Jde o subjekty, které jsou schopné působit napříč hranicemi jednotlivých států, podílet se na utváření globálního světa a ziscích z globalizace [5]. Mezi tyto subjekty patří již zmíněné mezinárodní organizace, lidé, zboží a služby, které migrují z jednoho státu do druhého nebo také peníze v jakékoliv podobě. Je takřka nemožné udržet subjekty globálních vztahů pod kontrolou.

„V mezinárodní politice je stále lépe vidět to, co se ve vnitřní politice ještě daří skrýt, že velký kapitál, velké nadnárodní korporace a investiční skupiny, které jsou dobře řízené a umějí se rychle přizpůsobit nové situaci, získávají převahu nad státními institucemi. Demokraticky vznikající politická moc stále nápadněji slábne oproti moci ekonomické, kterou nikdo nevolí, a kterou je také stále těžší kontrolovat. Situace se převrátila. Dnes je to velký mezinárodní kapitál, který kontroluje vlády, parlamenty, prezidenty demokratických zemí, hodnotí jejich politiku a na světových trzích hlasuje pro ně nebo proti nim změnami valutových kursů či cen obligací a v případě konfliktu trestá i velmi silné vlády tím, že rychle přenáší velké objemy do přívětivějších zemí [30].“

Do těchto všech účastníků globálních vztahů patří mezinárodní vládní organizace, nevládní organizace s globálním přesahem a transnacionální korporace. Patří zde i kriminální a teroristické organizace a sítě. V dalším textu budou podrobněji popsány jednotlivé z nich.

2.5.1 Mezinárodní vládní a nevládní organizace

Jako první z účastníků globálních vztahů si představíme mezinárodní vládní a nevládní organizace, které patří mezi účastníky globálních vztahů.

Základy mezinárodní spolupráce můžeme nalézt již ve středověku v podobě společenství států vzniklých při procesu pokřesťanstění zemí. Vytváření společenství mělo rozhodující význam až v 19. století v souvislosti s rychlým nástupem průmyslové revoluce. Význam mělo i díky rozvoji výrobních sil a zintenzivnění mezinárodního obchodu mezi jednotlivými zeměmi. V současné době je ve světě téměř 200 suverénních států tvořících mezinárodní společenství. Mezinárodní organizace mohou udržovat styky jak s členskými státy, tak i s nečlenskými státy a jinými mezinárodními organizacemi [29]. Mezinárodní organizaci tedy tvoří seskupení minimálně třech států, které udržují styky s dalšími státy nebo mezinárodními organizacemi.

Ve spolupráci států mezi sebou hrají důležitou roli právě mezinárodní vztahy, které vytvářejí mezinárodní organizace. Vytváření takových organizací souvisí s integračními trendy ve světě, které probíhají v různých oblastech. Pojem integrace se používá pro formy a procesy spojení, slučování, případně spojení původně izolovaných nebo samostatných jednotek do jednoho jediného systému, na jehož základě se vytváří jeden jednotný celek [29]. Tento celek můžeme dále nazvat integrační seskupení. V našem případě tak mohou vzniknout mezinárodní organizační celky.

Mezinárodní organizace lze klasifikovat podle několika odlišných znaků. Jedna z klasifikací je členění na základě členství na vládní a nevládní organizace. Členství ve vládních organizacích je podmíněno rozhodnutím jednotlivých vlád suverénních států a vytvořením zakládající smlouvy. Takové organizace se obvykle skládají ze shromáždění zástupců (kongres, valné shromáždění), voleného orgánu na určitou dobu s omezeným počtem členů (výbor, rada) a sekretariátu řízeného tajemníkem (ředitelem). Vládní organizace obvykle mají trvalý nebo dočasný charakter. Trvale působí bez časového omezení (např. OSN) a dočasně se zřizují na základě plnění určitého úkolu. Po splnění tohoto úkolu tyto organizace opět zanikají (např. IRO – Mezinárodní organizace pro uprchlíky) [29].

Nevládní organizace nevznikají na základě mezinárodní smlouvy. Členy nejsou suverénní státy jako u vládních organizací, ale fyzické, či právnické osoby nebo instituce a

sdružení s veřejným nebo soukromým charakterem. Příkladem nevládní organizace je Mezinárodní Červený kříž [29]. Dalším příkladem je Evropská unie zahrádkářů.

2.5.2 Kriminální a teroristické organizace a sítě s globálním přesahem

Tyto organizace jsou další z účastníků globálních vztahů, jelikož přesahují státní hranice jednotlivých států a vstupují tak do procesu globalizace.

Jedná se o organizace a skupiny, které jsou zapojeny do násilných a kriminálních činů a působí napříč hranicemi států a kontinentů. Jejich aktivity se v mnoha případech prolínají či doplňují. Gigantických rozměrů dosahují aktivity v oblastech nelegálního obchodování s drogami, lidmi, zbraněmi nebo s některými komoditami, které mají vysokou hodnotu a zároveň se lehce převážejí [5]. Jde například o diamanty nebo různá exotická zvířata a také farmaceutika.

Jeden z několika probíhajících konfliktů v Africe je nelegální těžba a obchod s diamanty. Nejsou to však jen diamanty, z jejichž zisků jsou financovány některé ozbrojené skupiny nebo kriminální organizace, ale jsou to i další nerostné suroviny, jako je zlato, koltan apod. Dalším významným zdrojem financování povstaleckých a teroristických skupin je obchod s drogami. Tento zdroj financování je zejména významný v jižní Asii a Latinské Americe. Obchod s drogami se podle Úřadu OSN pro drogy a kriminalitu podílí 0,9 % na světové produkci. Na úrovni „velkoobchodu“ dosahovala velikost nelegálního trhu s drogami v roce 2003 čtyřnásobku hodnoty obchodu s tabákem. Velmi výnosné je rovněž obchodování s lidmi a rozvoj nových forem otroctví. Podle OSN dosahuje rozsah obchodu s drogami, zbraněmi a lidmi výše 1 – 1,5 trilionu USD ročně [5]. Což je neuvěřitelné číslo, s kterým by se mělo něco dělat. Ale je velmi složité zachytit činnost těchto nelegálních organizací.

Avšak jednotlivé oblasti působení nelegálních organizací se mnohdy vzájemně prolínají a doplňují. Některé teroristické skupiny a nelegální kriminální organizace poskytují ochranu obchodníkům s drogami, nebo se samy na jejich obchodu podílejí a získávají tak prostředky na financování svých aktivit a výzbroje, kterou zajisté také ve většině případů nakupují na nelegálním trhu se zbraněmi. Některé povstalecké ozbrojené skupiny se podílí na nelegální těžbě a prodeji nerostných surovin (diamanty, kobalt apod.) a z těchto příjmů financují nákup zbraní a mzdy vojáků [5]. Jde tedy ve všech směrech o špinavé peníze a nelegální obchod.

Aktivita a finanční toky směřující z nelegálních transnacionálních kriminálních organizací a teroristických skupin zasahují v mnoha oblastech rovněž do fungování státu. A to z důvodu, že nelegální ekonomické aktivity těchto organizací dosahují v některých zemích významného podílu na domácím produktu. Tudíž tyto organizace kontrolují velký podíl ekonomiky a jejich činnost zhoršuje bezpečnost. Nelegální obchod se vzácnými surovinami, který se podílí na financování ozbrojených skupin jednotlivých válčících stran, a obchod se zbraněmi ztěžují ukončení bojů a zajištění trvalejšího míru. Prostředky z nelegálního obchodu jdou také na úplatky pro policii nebo vládní představitele a mohou tak ovlivňovat fungování státní správy [5]. Tím je ovlivněno fungování celého státu jako celku a jeho stupeň zkorumpovanosti.

Také nelegální obchod s drogami přispívá k destabilizaci celé řady rozvojových zemí. Tento obchod zvyšuje v zemi kriminalitu a je významným bezpečnostním rizikem. Kriminalita se zvyšuje jak v rozvojových, tak ve vyspělých zemích v souvislosti s produkcí, obchodováním i užíváním drog [5]. Velké bezpečnostní riziko je zvláště pokud jsou prostředky získané obchodováním s drogami využity na financování aktivit teroristických a ozbrojených skupin.

Rozmach nelegálních sítí a organizací (kriminálních, teroristických) a jejich přesah za hranice jednotlivých států a kontinentů je spojen s globalizací. Nejvíce tomu dopomohl rozvoj internetu a komunikačních technologií po celém světě. Těmto skupinám to usnadňuje komunikaci a koordinaci na velké vzdálenosti a relativně anonymně. Internetové bankovníctví a globalizace finančních trhů usnadňuje toky peněz přes hranice států. Globální dosah masmédií přispěl k posílení účinků teroristických útoků v globálním rozsahu. Strach je účinnou zbraní, kterou teroristé využívají k prosazení svých zájmů. Teroristickým útokem nejsou zasaženi jen ti, kteří jsou jeho přímými účastníky. Psychické dopady doléhají i na ty, kteří jsou příbuznými a známými těch, kteří útok zažili, i na ty, kteří v daném místě někdy dříve byli či zde pravidelně cestují. Teroristické útoky ale vyvolávají strach i těm, kteří je sledují prostřednictvím médií a uvědomí si, že v podstatě žádné místo na světě nemůže být stoprocentně chráněno před podobnými útoky, a že příště to může být právě jejich město či země [5]. Proto toto globální šíření vyvolává strach po celém světě a nahrává to kriminálním či teroristickým organizacím. Některé teroristické útoky byly spáchány pouze z důvodu, aby

byl šířen strach a respekt z těchto nelegálních organizací, které jsou si vědomy, že tato informace se dostane k většině obyvatel po celém světě.

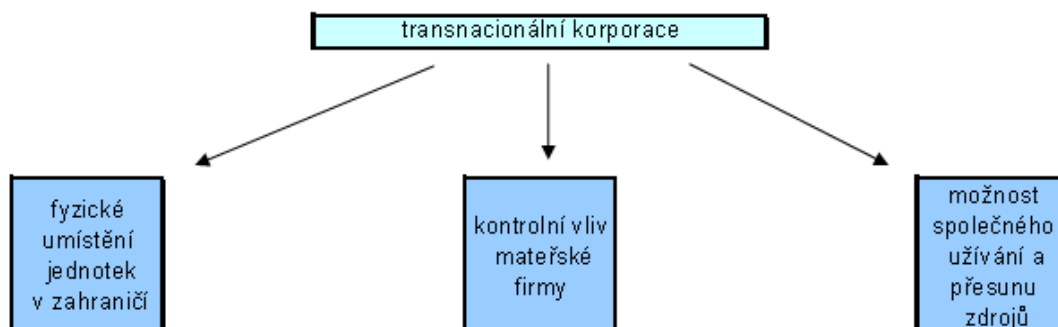
Globální šíření technologií usnadňuje těmto skupinám přístup k moderním zbraním a zvyšuje riziko šíření zbraní hromadného ničení. Rychlý rozvoj mezinárodních dopravních spojů, cestovního ruchu a migrace jim usnadňuje pohyb. Pokud tedy hovoříme o hlavních účastnících globálních vztahů, je nutné zvažovat nejen státy, mezinárodní organizace, transnacionální korporace, ale také i tyto nelegální organizace a sítě. Jejich aktivity představují především bezpečnostní rizika, zasahují a ovlivňují ale i mnoho dalších oblastí života společnosti – ekonomiku, vládu, lidská práva atp. [5]. Jsou to zřejmě nejnebezpečnější účastníci globálních vztahů.

2.5.3 Transnacionální korporace

Nejdůležitějším hráčem na globálním poli jsou transnacionální korporace. Je to účastník globálních vztahů, který je nejpodstatnější z hlediska našeho zkoumání, a proto bude představen podrobněji a také v návaznosti na Evropskou unii.

Na následujícím obrázku 2.1 můžeme vidět, že transnacionální korporace není pouze společnost, která vyváží a dováží zboží nebo služby, aniž by vytvářela v zahraničí své jednotky sloužící k výrobě či k prodeji [19]. Transnacionální korporace je společnost, která má v zahraničí fyzické umístění svých jednotek, ale stále má kontrolní vliv mateřská firma v domácí ekonomice. Společně všechny části korporace provádí společný přesun svých zdrojů vzájemně mezi sebou.

Obrázek č. 2.1 Definování pojmu transnacionální korporace

Zdroj: ZADRAŽILOVÁ, Dana. *Řízení transnacionálních firem*, 1994; vlastní zpracování

Z pohledu globalizace můžeme transnacionální korporace popsat jako přeshraniční obchodní organizace, jež jsou rozmístěny v řadě zemí tak, aby přemostily bariéry dané politickými hranicemi států [5].

Až donedávna byl produkční proces primárně organizován uvnitř národních ekonomik nebo jejich částí. V poslední době již některé ekonomické a zvláště pak obchodní aktivity mají mezinárodní charakter a jsou řízeny transnacionálními (multinacionálními)¹ společnostmi. Tyto společnosti představují velké globální podniky, pro které je charakteristické, že [2]:

- Působí ve více než jedné zemi. Pobočky transnacionálních korporací jsou zakládány prostřednictvím přímých zahraničních investic mateřské firmy buď v podobě akvizice existující firmy, výstavbou nových provozních kapacit či na základě fúze dvou firem z odlišných zemí původu.
- Jsou schopny využít geografických rozdílů mezi zeměmi (včetně vládních politik).

¹ Pojem transnacionální a multinacionální lze používat souběžně, protože mezi nimi není takřka žádný rozdíl. Někteří autoři v něm avšak vidí určitý rozdíl a to v tom, že pojem multinacionální evokuje dojem, že zahraniční aktivity musí být rozmístěny v mnoha zemích, zatímco při používání výrazu transnacionální může jít pouze o jedinou hostitelskou zemi, v níž jsou organizační jednotky mateřské firmy umístěny [19].

- Jsou geograficky flexibilní, tj. schopny přesouvat své aktivity mezi lokalitami po celém světě.

Počátky rozvoje transnacionálních korporací se v Evropě odehrávaly na počátku 19. století. Po 2. světové válce dochází k jejich značnému rozmachu, přičemž přibližně do konce 60. let dominoval vliv amerických korporací. Evropa, která v poválečných letech procházela obnovou, se společně s Japonskem začala více prosazovat v rámci rozvoje transnacionálních korporací od 70. let 20. století [5].

V současnosti pochází naprostá většina největších transnacionálních korporací právě z této triády. Jsou to korporace americké, japonské a evropské. Na konci 20. století dominovaly žebříčku TOP 200 největších transnacionálních korporací korporace americké s 82 korporacemi, japonské korporace byly druhé se 41 korporacemi [5]. Třetí potom byly korporace evropské.

Transnacionální korporace mají nesmírnou sílu, jelikož jejich tržby rostou rychleji než celková globální ekonomická aktivita.

Vedle klasických obchodních aktivit realizují stále častěji výrobní aktivity, které jsou důsledkem vývozu kapitálů. Rostoucí podíl změn ve světové ekonomice je způsoben rozhodnutími transnacionálních korporací, zda-li budou v dané lokalitě investovat či nikoliv. S jejich investičním rozhodnutím jsou pak následně spojeny toky materiálů, komponentů a hotových výrobků, stejně jako rozvoj různých služeb [2]. O všech těchto činnostech přitom rozhoduje vedení těchto nadnárodních společností.

Mezinárodní obchod s průmyslovým zbožím tak stále méně odpovídá základním ekonomickým modelům, kde kupující a prodávající jednají svobodně jeden s druhým (na konkurenčních trzích), aby dohodli množství a cenu obchodovaného zboží. Rostoucí podíl výrobních a obchodních operací je stále více řízen multinacionálními korporacemi. Jinými slovy, je to obchod, který se realizuje mezi částmi jedné a té samé korporace přes národní hranice. Toto zboží tak není subjektem vnějších tržních cen, ale vnitřních firemních rozhodnutí [2]. Opět se dostáváme k tomu, že tato rozhodnutí jsou pouze na určité specifické skupině lidí, která rozhoduje o chodu celé korporace a následně o tržním prostředí.

Historicky největší přímé zahraniční investice směřovaly k přírodním zdrojům (těžba ropy, minerálů a rud, velké plantáže a výroba potravin pro export). Multinacionální korporace jsou v těchto sektorech stále silně zapojeny. V minulých desetiletích v některých zemích vlády převzaly kontrolu nad svými přírodními zdroji, nicméně v 90. letech došlo v mnoha případech ke zpětné privatizaci, velmi často se zapojením zahraničního kapitálu. Přímé zahraniční investice v těžebním průmyslu sice zůstaly velmi významné, avšak hlavní důraz se přesunul do jiných odvětví či sektorů. Nejprve to byla výroba spotřebního zboží a v posledních letech je to sektor služeb, který přitahuje rostoucí podíl investic. Ani ve výrobě a službách nebyly investice rozděleny rovnoměrně. Hlavními sektory průmyslu, které přitahují nejvíce investic, jsou [2]:

- Technologicky vyspělá odvětví (farmaceutika, biotechnologie, počítače, vědecké přístroje, elektronika, syntetická vlákna),
- velkoobjemové spotřební zboží se středně pokročilými technologiemi (motorová vozidla, pneumatiky, televize, lednice),
- masové rychloobrátkové spotřební zboží (cigarety, nealkoholické nápoje, toaletní potřeby).

Transnacionální korporace jsou vlastně podniky vlastníci, kontrolující a řídící výrobní jednotky v několika zemích. V současné době vyrábí tyto společnosti více než 25 % světové produkce, a obchod mezi zakládající firmou a jejími zahraničními společnostmi tvoří více jak 30 % světového obchodu [4]. Zaujímají tedy nesmírný podíl na trhu.

V následující tabulce 2.1 bude představeno 10 největších světových firem podle tržní kapitalizace v průběhu několika desítek let. Je zřejmé, že mezi první desítkou vždy figurovala korporace Royal Dutch Shell, která bude předmětem našeho dalšího zkoumání. Mezi ty nejúspěšnější firmy ovšem neřadíme jen společnost Royal Dutch Shell, ale také mnoho dalších jako Microsoft Corp., General Electric nebo také IBM a AT&T Inc.

Tabulka 2.1 **10 největších světových firem podle tržní kapitalizace**

Pořadí	Rok		
	1989	1999	2008
	Firma (země)		
1.	Nippon T&T (Japonsko)	Microsoft Corp. (USA)	Exxon Mobil (USA)
2.	Industrial Bank of Japan (Japonsko)	General Electric (USA)	Wal Mart Stores (USA)
3.	Sumitomo Bank (Japonsko)	IBM (USA)	China Mobile Ltd (Hong Kong)
4.	Fuji Bank (Japonsko)	Exxon Mobil (USA)	Procter Gamble (USA)
5.	Dai-Ichi K. Bank (Japonsko)	Royal Dutch Shell (Nizozemí/VB)	Microsoft Corp. (USA)
6.	IBM (USA)	Wal Mart Stores (USA)	AT&T Inc. (USA)
7.	Mitsubishi Bank (Japonsko)	AT&T Inc. (USA)	Johnson & Johnson (USA)
8.	Exxon Mobil (USA)	Intel (USA)	Petrochina Co (Čína)
9.	Tokyo Electric Power (Japonsko)	Cisco Systems (USA)	General Electric (USA)
10.	Royal Dutch Shell (Nizozemí/VB)	BP Amoco (VB)	Royal Dutch Shell (Nizozemí/VB)

*Zdroj: ROLNÝ, Ivo a Lubor LACINA. GLOBALIZACE-ETIKA-EKONOMIKA, 2001;
Věřte obrům, aneb jak krize zamávala s nejceněnějšími firmami světa, 2009;
vlastní zpracování*

Některé transnacionální korporace jako Exxon Mobil, General Motors, Microsoft Corp. jsou skutečně gigantické, s tržní kapitalizací desítek miliard dolarů. Většina přímých zahraničních investic v dnešní době je prováděna korporacemi, jako jsou výše jmenované. Mateřské firmy poskytují svým nově založeným dceřiným společnostem manažerské zkušenosti, technologie, marketingovou strategii a mnoho dalšího [4].

Základním důvodem pro existenci nadnárodních společností je konkurenční výhoda vyplývající z celosvětové sítě výroby a distribuce (úspory z rozsahu). Tato konkurenční výhoda je získávána částečně z vertikální a horizontální integrace se zahraničními dceřinými společnostmi. Pomocí vertikální integrace si většina korporací zajišťuje zásoby nerostných surovin a polotovarů a využívá nedostatků vyskytujících se na zahraničních trzích, které nemají tuto konkurenční výhodu. Pomocí horizontální integrace se svými dceřinými společnostmi mohou nadnárodní korporace lépe chránit a využívat své monopolní postavení na trhu, přizpůsobovat své výrobky místním podmínkám a preferencím zákazníků a zajistit

stabilní kvalitu svých výrobků [4]. Tato konkurenční výhoda poskytuje nadnárodním společnostem takové postavení, které je dominující a rozhodující pro další vývoj na světových trzích.

Konkurenční výhoda souvisí také s financováním, výzkumem, vývojem a získáváním informací o trhu. Velká produkce, kterou transnacionální korporace vyrobí, umožňuje mnohem více specializovat výrobu, než si mohou dovolit menší domácí firmy. Výroba výrobních součástek vyžaduje jen málo kvalifikovanou pracovní sílu. Proto mohou být vyráběny v zemi s nízkými mzdami pro pracovní sílu a potom odesílány kamkoliv do světa ke kompletaci. Transnacionální korporace a jejich dceřiné společnosti mají také lepší přístup na mezinárodní kapitálové trhy, což jim umožňuje snadněji získat potřebné finanční prostředky na velké projekty. Společnosti mohou koncentrovat výzkum a vývoj v zemi, která má nejlepší předpoklady, kvalifikované pracovníky a techniku. Zahraniční dceřiné společnosti sbírají informace po celém světě a přenášejí je do mateřské firmy, která je může efektivně využívat [4]. Mateřská firma tyto informace posbírá, vyhodnotí a nejlépe zužitkuje a potom sdělí nejlepší řešení svým dceřiným společnostem.

Obzvlášť důležitá je i koordinace operační logistiky mezi různými zeměmi. Například nadnárodní průmyslové závody jako Toyota nebo General Motors musí co nejcitlivěji navrhnout rozmístění závodů na výrobu aut. Většinou upustili od systému výroby určitého auta na jednom místě a nyní vyrábějí různé díly každý na jiném místě a jednotlivé komponenty pro daný typ vozidla jsou pak přepravovány na místo montáže auta. Logistické problémy koordinace takovýchto operací jsou obrovské, vyžadují sofistikované kontrolní systémy, management na daleko vyšší úrovni, než je tomu u malých firem. Důležitým bodem, který je nadnárodní společnost nucena rozhodnout, je centrální míra kontroly takovéto logistiky, případně přiřazení autonomie operačním jednotkám. Je to otázka struktury a kontroly [6]. Mnohdy je lepší přenechání určité části autonomie operační jednotce, kdy je kontrolována pouze zčásti nadnárodní společností.

2.5.4 Negativa transnacionálních korporací

Ačkoliv transnacionální korporace svou efektivní organizací výroby a distribuce na celosvětové bázi mohou zvyšovat velikost světového produktu a bohatství, mohou současně způsobovat vážné problémy domácí i hostitelské zemi. Nejvíce diskutovaný a nejvíce

kontroverzní ze všech zmiňovaných škodlivých efektů na domácí ekonomiku je ztráta pracovních míst související s přímými zahraničními investicemi. Jedná se zde především o málo kvalifikovaná a o nekvalifikovaná pracovní místa, ve kterých má domácí trh práce komparativní nevýhodu. To je důvod, proč odbory ve vyspělých zemích bojují proti přímým zahraničním investicím transnacionálních korporací. Na druhé straně tyto korporace vytváří dostatečná pracovní místa v sídlech korporací, především manažerská a technická [4].

Další oblastí kritiky působnosti transnacionálních korporací jsou důvody jako ovlivňování politických rozhodování, využívání nedostatečné legislativy a nízké úrovně ochrany zaměstnanců, lidských práv a životního prostředí v méně vyspělých zemích. Postupně v průběhu několika posledních desetiletí docházelo k medializaci řady případů, kdy se transnacionální korporace podílely na porušování lidských práv. Nejvíce medializované kauzy byly za poškozování životního prostředí korporacemi, využívání dětské práce, špatné nebo ohrožující pracovní podmínky a velmi nízké mzdy pracovníkům.. Rovněž také rostl zájem spotřebitelské veřejnosti o podmínky, za jakých jsou jednotlivé výrobky produkovány a jak jejich výroba a spotřeba ovlivňuje životní prostředí. Také rostl počet nevládních organizací, které se zajímaly o aktivity transnacionálních korporací [5]. Tyto organizace se zajímaly zvláště o výše jmenované oblasti kritiky transnacionálních korporací.

Další problém souvisí s vývozem technologií do zemí s levnou pracovní silou, s cílem maximalizovat zisk korporací. Někteří oponují tím, že tento vývoz technologií do zemí s levnou pracovní silou může podkopat technologickou převahu a budoucnost domácí ekonomiky. Toto tvrzení vyvrací skutečnost, že většina nadnárodních společností koncentruje svůj výzkum a vývoj v domácí zemi a tím podporuje převahu dané ekonomiky v technologiích. Společnosti prostřednictvím cenových transferů a podobných praktik přesunují své operace do zemí s nižším zdaněním a tak snižují příjmy z daní v domácí ekonomice. Tyto praktiky vycházejí z dohody o dvojím zdanění. Hostitelské země zdaňují zisky zahraničních korporací jako první a domácí země zdaňují jen zbylé zisky a to jen ve velikosti rozdílu mezi daňovými sazbami [4]. Tak je řešena harmonizace zdanění korporací.

Díky přístupu na mezinárodní kapitálové trhy mohou transnacionální korporace zasahovat do monetární politiky a způsobit tak vládě problémy s kontrolou ekonomiky. Problémy s nadnárodními korporacemi v hostitelských zemích mají ještě vážnější charakter. Jedno z tvrzení je, že transnacionální korporace dominují ekonomikám hostitelských zemí.

Dominantní postavení transnacionálních korporací v hostitelských zemích se projevuje několika způsoby [4]:

- Půjčky kapitálu v zahraničí s cílem obejít politiku těžce dostupných peněz nebo naopak investice fondů do zahraničí, jestliže úroková míra v hostitelské zemi je nízká.
- Dalším škodlivým efektem je přesouvání fondů na výzkum a vývoj z hostitelské do domácí země. Tato strategie může být více efektivní pro transnacionální korporace i v rámci světové ekonomiky, ale ponechává hostitelskou zemi závislou na technologiích. To platí především pro rozvojové země.
- Nadnárodní korporace se mohou také snažit absorbovat domácí úspory a podnikatelský talent s cílem omezit potenciální konkurenci.
- Transnacionální korporace může také vydobýt na hostitelské zemi prostřednictvím daňových úlev výhody, které souvisí s investicí v hostitelské zemi (získávají tak nepřiměřené výhody oproti domácím firmám).
- Investice do těžby nerostných surovin v rozvojových zemích jsou spojovány se stížnostmi na zahraniční vykořisťování formou nízkých cen placených hostitelské zemi, používání vysoce výkonných technologií a s tím související nadměrné využívání přírodních zdrojů, nedostatek tréninku pro místní pracovníky.

Mnohé z těchto stížností jsou do určité míry pravdivé, především v případě rozvojových zemí, a vedou hostitelské země k zavádění regulačních opatření na zahraniční investice s cílem snížit jejich záporné efekty a zvýšit přínosy. Kanada například zavedla vyšší zdanění zahraničních dceřiných společností, které mají méně než 20 % kanadského kapitálu. Indie specifikovala sektory ekonomiky, ve kterých je dovoleno investovat a stanovila pravidla regulující jejich aktivity. Některé rozvojové země povolují jen zahraniční investice ve formě „joint venture“ a stanovují pravidla pro přesun technologií, trénink zaměstnanců, uvalují limity na dovoz vstupů a převádění zisků, zavádějí ekologické regulace atd. [4].

Společnosti si ale časem uvědomují dopady, které způsobují ať už na životní prostředí nebo na lidská práva. Proto mnohé z nich začínají reagovat a vytvářet vlastní pravidla a zavádět své kodexy odpovědnosti. Do svých kodexů zahrnují pravidla, která jsou iniciována

přímo danou společnostmi nebo jsou všeobecně platná a přijatá v rámci různých mezinárodních organizací.

2.5.5 Transnacionální korporace a jejich vliv v Evropské unii

Transnacionální korporace se staly významnými politickými aktéry ovlivňujícími rozhodovací proces v Evropské unii. A tak se stalo buď jednotlivě pomocí transnacionálních korporací nebo v rámci různých lobbistických skupin a seskupení. V uplynulých 15 letech evropské sjednocování nabralo zvýšené obrátky dovršením jednotného trhu, přijetím jednotné měny a celkovým posílením pravomocí institucí Evropské unie. Tento proces je urychlován Evropským kulatým stolem průmyslníků a jinými lobbistickými skupinami reprezentujícími zájmy největších nadnárodních korporací v Evropě [7].

Lobbismus se rozmohl na přelomu osmdesátých a devadesátých let 20. století, takže v době, kdy Evropská komise intenzivně pracovala na návrhu více než 300 směrnic týkajících se jednotného trhu, které pak utvářely nosnou konstrukci jednotného evropského trhu. Korporace na to tehdy šly chytře a využily šanci na ovlivňování harmonizace, která měla přijít. Energie korporací se tedy soustředila hlavně na město Brusel. Je to vidět i na tom, že většina korporací (v současnosti více než 200 velkých obchodních společností) má své evropské sídlo právě v Bruselu. Nejsou to ovšem pouze evropské korporace, ale sídlo zde má i mnoho amerických a japonských korporací. Všechny tyto skupiny jsou podporovány nespočtelným množstvím lobbistických skupin od velkých a mocných, jako je Evropská federace chemického průmyslu (CEFIC) a Evropský kulatý stůl průmyslníků, až po specializovanější seskupení, jako je Asociace evropských výrobců svíček [7]. Dnes se v Bruselu hemží lidé, kteří jen za něco orodují. V našem případě za korporace. Jsou to profesionálové z oddělení PR (public relations) jednotlivých společností a jsou jich desetitisíce. Mají tedy neskutečný vliv na dění nejen v Evropě.

Vztahy mezi Evropskou komisí a velkými nadnárodními korporacemi se v průběhu posledních 25 let dramaticky změnily. Již bezmála před třiceti lety v roce 1973 tehdejší komisař pro průmysl Altiero Spinelli, který byl znepokojen nad stále větším vlivem velkých korporací, předložil návrh „zabývat se ekonomickými a sociálními problémy vyvolanými aktivitami multinacionálních společností“. Tehdy kritický názor Evropského společenství na nadnárodní společnosti, který panoval v sedmdesátých letech 20. století, se postupně proměnil

na aktuální faktickou symbiózu mezi hlavními politickými a ekonomickými aktéry Evropské unie. Hned v roce 1980 již komise začala zapojovat korporace do strategických aliancí a až do současnosti podporuje angažování se velkých korporací a panevropských průmyslových sdružení v bruselském politickém aparátu. Tato partnerství dodávají závažnost iniciativám Evropské unie a mají tendenci posilovat pozici Komise vůči vládám národních států. Je to z důvodu takového, že aliance jsou již dobře zavedené na národní úrovni většiny zemí. Počet a intenzita propojení s byznysem se liší u jednotlivých ředitelství Komise [7]. Skupiny lobbistů jsou mnohdy důležité pro rozhodovací procesy Komise, jelikož ta postrádá názor veřejnosti. Tudíž jejich názor je hlavním aspektem rozhodovacího procesu Komise.

Politický systém EU představuje skvělé místo pro byznys lobbistických skupin. Rozhodnutí, které probíhají, mají dalekosáhlé účinky a přijímají se za zavřenými dveřmi a v různých tajnůstkářských výborech, příliš vzdálených od lidí, kterých se jejich rozhodnutí životně dotýkají. Navíc kontrola ze strany evropských a národních parlamentů je velmi nedostatečná. I když nepatrné zlepšení proběhlo po podepsání smluv v Maastrichtu a Amsterdamu, tak stále Evropská komise a Rada ministrů nadále nenesou žádnou odpovědnost před voliči [7]. Tato kontrola ze strany institucí by měla ale co nejdříve nastat, aby vznikala průhlednost rozhodnutí, které se dějí za zavřenými dveřmi.

Na začátku roku 1999 parlamentní výbor vyšetřující obvinění týkající se podvodů v Evropské komisi přišel ke zdrcujícímu odhalení, že v této instituci bylo těžké najít odpovědného úředníka. Rada Evropy je však ještě méně transparentní než Evropská Komise. Má tendenci zahalovat se tajemstvím, a dokonce velmi často odmítá poskytovat veřejnosti zápisy o svých shromážděních. Důležitá rozhodnutí, která mají ministři přijmout, jsou nejprve předvařena v netransparentních výborech národních diplomatů působících hluboko v útrokách bruselského labyrintu. Tyto důležitá rozhodnutí byla v posledních letech přesunuta z velké části do Bruselu. Komplexnost systému Evropské unie znamená, že na to, aby bylo možné držet krok s politickým vývojem, jsou potřebné značné zdroje a odborné schopnosti. Zatímco obchodní společnosti si mohou dovolit tisíce lobbistů, kteří v Bruselu zastupují jejich zájmy, evropské koalice občanských organizací a odbory jsou relativně chudé, nedostatečně zaměstnanecky vybavené a bez dostatečných finančních prostředků [7]. Jde vidět, že ve všem jsou opět rozhodující finanční zdroje a ty utvářejí i institucionální schéma Evropské unie.

Nejméně kritizovaným bodem je obrovská nerovnost v přístupu k osobám majícím v Bruselu rozhodovací pravomoci. Moc centralizující se v Bruselu se zde vyvinula na úkor demokracie a poskytla tím pádem velkým nadnárodním korporacím na evropské politické scéně obrovskou výhodu. Organizace jako je Evropský kulatý stůl průmyslníků jsou jednoznačně v neobyčejně privilegované situaci, protože prestižní vůdci jejich mocných členských organizací mají zabezpečený snadný přístup ke komisařům a vysokým úředníkům. Je tu ovšem postrádáno veřejné mínění či diskuse na evropské úrovni. Toto prázdné místo poté zaplní pochybné skupiny, které organizují vlastní iniciativy debaty, která má rozhodně hodně daleko k demokratické praxi [7]. Je tu umožněn vznik pochybných dohod a nelegálních akcí, které hraničí často s hranicí únosnou zákonem. Toto jednání může překročit i ke vznikající korupci, kdy jsou vysocí úředníci podpláceni ze strany lidí, kteří orodují ve svůj prospěch.

Společenská hnutí představující skutečnou protiváhu nátlakových a pochybných skupin obchodních společností na lokální, národní a mezinárodní úrovni, jsou pouze na evropské úrovni poměrně slabá. V důsledku této protiváhy už prohrály společenská hnutí nespočetné množství bitev. Jednotný vnitřní trh a Ekonomická a měnová unie (EMU) jsou příklady projektů na evropské úrovni, v nichž sociální, environmentální a demokratické obavy byly většinou ignorovány. Odborové svazy, společenská a environmentální hnutí se to v současnosti snaží napravit, ale jsou brzděni chybějícím evropským voličstvem [7]. Proto v důsledku převahy nátlakových skupin stále panuje nadvláda těchto spolků a jsou potlačovány otázky životního prostředí, sociální otázky a mnoho dalších důležitých otázek.

Přes rozšíření pravomocí Evropského parlamentu v maastrichtských a amsterdamských smlouvách je tento orgán stále ještě značně slabší než národní parlamenty v členských zemích EU. Přesto však nové kompetence Evropského parlamentu přilákaly davy lobbyistů [7]. Jde pozorovat, že čím více pravomocí instituce Evropské unie získávají, tím více nátlakových skupin se k nim snaží připojit a vnuknout jim své názory.

Zvláštní pozornost z těch všech institucí je věnována čtyřem z hlavním seskupením obchodních společností na politické scéně Evropské unie. Z nichž je bezpochyby nejvlivnější Evropský kulatý stůl průmyslníků, protože sdružuje 45 kapitánů průmyslu největších nadnárodních korporací Evropy. Již od počátku osmdesátých let 20. století Evropský kulatý stůl průmyslníků sehrává rozhodující roli při určování agendy na úrovni EU, kde prosazuje

deregulaci, liberalizaci a další opatření zaměřená na zvyšování mezinárodní konkurenceschopnosti evropského průmyslu. Jelikož má tato instituce privilegovaný přístup k vládám národních členských států i k Evropské komisi, tak se jí podařilo protlačit několik svých projektů do agendy EU. Členové Evropského kulatého stolu průmyslníků jsou často zastoupeni na vysoké úrovni v pracovních skupinách Evropské komise, jako je Poradní skupina podpory hospodářské soutěže [7]. Právě v těchto pracovních skupinám mají nátlakové skupiny velký vliv na samotné dění v Evropské unii.

Elita nejvlivnějších korporací, která byla sjednocena u Evropského kulatého stolu průmyslníků, vytvořila hned několik dalších seskupení, aby vyvinula politický tlak pro svou společnou agendu. Názorným příkladem této taktiky jsou seskupení - Evropské centrum pro studium infrastruktury (ECIS) a Asociace pro peněžní unii v Evropě (AMUE). Ovšem existují i další lobbyistické skupiny nacházející se v Bruselu, v čele s organizací evropských průmyslových a zaměstnavatelských svazů (UNICE) a také Evropským výborem Americké obchodní komory (AmCham) [7]. Všechny tyto skupiny vyvíjejí politický tlak na vrcholové orgány Evropské unie a tím vytváří to nejlepší klima pro samotné členy těchto skupin, pro vlivné korporace.

Nátlakové skupiny hrají důležitou roli při usměrňování dopravní politiky Evropské unie, jejímž hlavním cílem je usnadňovat růst objemu nákladní dopravy, jenž je přímým důsledkem politiky Evropské unie prosazující volný obchod. Těžištěm dopravního programu EU je ambiciózní projekt nových sítí transevropské dopravní infrastruktury (TENS) křižující Evropskou unií a rozšiřující se ve střední a východní Evropě [7].

Nadnárodní korporace mají hlavní požadavek, aby se hlavní prioritou evropské politiky stala mezinárodní konkurenceschopnost. Snaží se tak činit pomocí nátlakových skupin. V mnoha případech jsou tyto požadavky doprovázeny hrozbami přestěhování se do „vstřícnějších“ oblastí. Třebaže nadnárodní korporace nejsou úplně „kočovné“ a bez závazků vůči státům, kde mají sídlo, desetiletí liberalizace obchodu a investic zvýšilo jejich mobilitu, díky níž mohou s ohromným úspěchem vydírat, že se přesídlí. A tak v důsledku deregulovaného globálního trhu, který drží evropské politiky v pevném sevření, se udržování mezinárodní konkurenceschopnosti stalo záležitostí politického přežití [7]. Přece jen se Evropská unie pokouší o dosažení mezinárodní konkurenceschopnosti všemi možnými způsoby.

Snaha o konkurenceschopnost nutí členské země EU k soutěži o co nejnižší daňové sazby. Na přilákání investic do určité ekonomiky či na udržení nespokojených firem jim vlády snižují daně a nabízejí svůdné subvence ve formě bezplatné infrastruktury či daňových prázdnin. Ačkoliv daně fyzických osob se ve většině zemí Evropské unie postupně zvyšovaly, daně korporací stále klesají na velmi nízkou hranici. Přesun daňového zatížení na pracovní sílu má mimořádně negativní dopady na zaměstnanost. Firmy přesídlují do ještě vstřícnějších oblastí, za sebou nechávají nezaměstnané, přičemž v nových lokalitách obvykle vytvářejí nejistá a slabě placená pracovní místa [7]. To je také negativum transnacionálních korporací. Státy, ze kterých se korporace přesídlí, musejí poté řešit vysokou nezaměstnanost. Korporace prchají do daňových rájů nebo do zemí s velmi nízkým zdaněním.

Možnost výběru velkých korporací se ještě zvýšila díky vzniku Ekonomické a měnové unie. Obchodní společnosti nyní mohou přesunout své operace nebo ústředí do jiných zemí eurozóny s nižšími mzdami a vstřícnějšími vládními regulacemi bez toho, aby přitom byly vystaveny riziku výměnného kursu. Ve světě volných kapitálových toků mají korporace ve své moci velmi velkou hůl [7]. Evropská měnová unie učinila transnacionálním korporacím takřka ráj.

3. Možnosti regulace transnacionálních korporací

Tato kapitola je věnována možnostem, pomocí kterých je možno regulovat transnacionální korporace. Těchto možností je nespočetné množství a proto budou představeny alespoň základní z nich. Korporace je možno regulovat pomocí zákonů, které si vytváří jednotlivé státy, dále pomocí národních politik, které provádí ministerstva jednotlivých států nebo k tomu přímo zvolené instituce provádějící tuto politiku. Korporace je možno kontrolovat dále podle standardů OECD nebo směrnic, které tato Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj vydává. Kontrola je možná i ze strany Evropské unie a její politiky na ochranu hospodářské soutěže. Existují i další organizace, které kontrolují činnost transnacionálních korporací.

3.1 Společenská odpovědnost korporací

Společenská odpovědnost korporací je koncept, na jehož základě se od korporace očekává odpovědné chování při každodenních obchodních rozhodnutích a tvorbě jeho strategie vůči zaměstnancům, dodavatelům, klientům, akcionářům a dalším zainteresovaným skupinám. Odpovědným chováním je myšleno takové, které odpovídá rámci etického, společenského, sociálního, komerčního a také zákonného chování. Jde o koncept vycházející z faktu, že korporace více či méně ovlivňují i své okolí. Ovlivňují například sociální situaci svých zaměstnanců nebo svou klientelu. Proto by se společensky odpovědné korporace měly chovat tak, aby zohledňovaly potřeby nejen své, ale také svého okolí. Dále by měly přispívat k trvale udržitelnému rozvoji, být transparentní a měly by napomáhat celkovému zlepšení společnosti [8]. Je to tedy koncept, který je zaměřen na trvale udržitelný rozvoj korporací a jejich vývoj ubírající se správným směrem při odpovědném chování.

3.1.1 Zainteresované skupiny

V návaznosti na společenskou odpovědnost korporací je třeba si říci skupiny, pro jejichž označení se používá do češtiny volně přeložený pojem, zainteresované skupiny.

Tyto skupiny jsou nezbytnou součástí společenské odpovědnosti korporací, jelikož jsou to osoby či skupiny osob, které mezi sebou vzájemně vedou dialogy. Jsou to osoby či skupiny osob s přímým nebo nepřímým vlivem na chod samotné korporace, nebo jsou to

osoby zainteresované a ovlivněné chodem nebo aktivitami korporace. Do skupiny zainteresovaných osob patří:

- Zákazníci,
- akcionáři nebo podílníci korporace,
- obchodní partneři,
- dodavatelé,
- odbory,
- zaměstnanci,
- média,
- nevládní organizace,
- sousedící komunita a její členové,
- zástupci státní správy a samosprávy,
- další zájmové skupiny.

S výše jmenovanými skupinami by měla korporace vést dialog, který znamená aktivní otevření společnosti navenek pro veřejnost. Proto je žádoucí možný pozitivní výsledek tohoto dialogu a to takový, že se šíří vzájemná inspirace a motivace a také dobré praktiky. Tohle je žádoucí zvláště u vztahů mezi dodavatelem a odběrateli. Dialog poté může v nejlepším případě vyústit v dlouhodobé partnerství mezi těmito skupinami [8]. Pokud se tedy společnost chová společensky odpovědně při jednání se zainteresovanými skupinami, přináší to nejen dobré jméno, ale také udržitelný růst korporace.

3.1.2 Historie společenské odpovědnosti korporací v rámci Evropské unie

Tato problematika začíná být řešena až na přelomu 21. století. Evropská unie se problematikou společenské odpovědnosti korporací začala zabývat až v 2. polovině 90. let 20. století. Důležitým mezníkem této doby byl rok 1995, kdy Jacques Delors inicioval vznik evropské expertní centrály pro problematiku společenské odpovědnosti korporací. Tato

evropská expertní centrála byla pojmenována CSR Europe a sdružuje podniky a partnerské organizace. Cílem této centrály je pomoci korporacím dosáhnout ziskovosti, dlouhodobě udržitelného růstu a rozvoje lidského kapitálu tím, že zakotví CSR Europe do svých podnikatelských zvyklostí. CSR Europe vede samostatné kampaně a pomocí medializace se snaží říct veřejnosti, jaký konkrétní přínos může mít implementace principů CSR Europe [8]. Navíc tato skupina sdružuje 70 nadnárodních korporací a 31 národních partnerských organizací [9].

3.1.3 Lisabonská strategie a Zelená kniha

Lisabonská strategie v březnu roku 2000 stanovila ambiciózní cíl a to „přeměnit EU do roku 2010 v nejkonkurenceschopnější a nejdynamičtější znalostní ekonomiku, schopnou udržitelného růstu s více a lepšími pracovními místy a s více posílenou sociální soudržností“. Stanovení tohoto cíle znamenalo splnění určitých požadavků a aby jich bylo dosaženo, byla třeba také diskuze o přínosu podniků. Bylo tedy poprvé veřejně diskutováno o přínosu korporací. V rámci této strategie také Evropská rada poprvé apelovala na korporace a jejich smysl pro sociální odpovědnost.

Jako další důležitý mezník je považováno vydání Zelené knihy z roku 2001, ve které je zakotvena první evropská definice, podle níž korporace při dosahování zisku musí vzít v úvahu také dopady na životní prostředí a na společnost [8]. Díky této definici konečně začíná být řešena problematika korporací a jejich negativních důsledků na životní prostředí. I když zatím jen teoreticky, je to důležité pro další vývoj.

3.1.4 Sdělení Evropské komise z roku 2002 a 2006

Následující tvrzení potvrdily pouze teze vycházející z Lisabonské strategie a Zelené knihy. První sdělení v roce 2002 nastolilo základní strategii Evropské unie v oblasti společenské odpovědnosti korporací. Zdůraznilo nutnost začlenit otázky, týkající se sociální a environmentální oblasti, do každodenního rozhodování korporací. Komise také potvrdila, že definice chování korporací podle CSR Europe, je volně přijatý způsob chování, podle kterého by se měly korporace řídit. Ale jelikož je to v dlouhodobém zájmu samotných korporací, měl by tento způsob chování jít nad rámec zákonných požadavků [8].

Evropská komise o čtyři roky později znovu vydala Sdělení, které nastoluje další strategii Evropské unie a nechala vzniknout Evropskou alianci pro sociální odpovědnost

podniků, která má sdružovat na dobrovolné bázi podniky, které se k alianci samy přihlásí. Posledním Sdělením Evropská komise udělala krok zpět, jelikož nezmínila všechny aspekty současné situace [8].

3.2 Možnosti regulace transnacionálních korporací

Cílem této kapitoly je popsat regulovatelnost transnacionálních korporací. Popsat chování jednotlivých států a jejich vlád při regulování korporací ve společensky odpovědném chování. Státy západní Evropy jsou na tom nejlépe v Evropě, protože mají vysoký stupeň demokracie ve svých zemích. U států střední a hlavně východní Evropy už je tato kontrola hůře proveditelná.

3.2.1. Regulace chování korporací pomocí zákonů

I když samotný stát má v regulaci pouze omezené možnosti a rozsah, i tak je jeho role velmi důležitá. Jednotlivé státy mohou kontrolovat a regulovat chování jednotlivých korporací především podle právních předpisů týkajících se aktivit korporací a v případě jejich porušování či neplnění je trestat pomocí sankcí. Stát tedy reguluje určité činnosti společností např. v oblasti kapitálového trhu, pracovně-právní, environmentální, daňové, a stanovuje určité standardy chování podle tvorby zákonů (právních předpisů). Z toho je jasné, že v různých státech, existují různé právní předpisy a zákony a jiná regulace. Ovšem společnosti se zavázaly ke společensky odpovědnému chování, které je nad rámec všech zákonů a právních předpisů, a proto se standardy v zemích trochu sjednotí. I když v jedné zemi může být chování korporace bráno jako nadstandardní, tedy společensky odpovědné, v jiném státě může být toto chování bráno za naplňování požadavků právních norem. V některých zemích Evropské unie navíc existují zákony, které vytvářejí základní kontrolní mechanismy a některé firmy musí poté zveřejňovat informace o své činnosti. Společenská odpovědnost korporací se ovšem může úspěšně provádět pouze ve státech, kde je nabídka odpovědného chování ze strany korporací a poptávka po něm ze strany veřejnosti alespoň v základní rovnováze. K tomu ovšem z velké části přispívají právě hlavní představitelé státu či vlády [8]. Proto by měl stát sjednotit své zákony a upravit právní předpisy tak, aby byly sjednoceny se společensky odpovědným chováním.

Vládní přístupy k odpovědnému chování ve státech Evropské unie

Na počátku roku 2000 vyzvala Evropská komise jednotlivé členské státy Evropské unie ke stanovení Skupiny vysokých národních zástupců k odpovědnosti chování. V tom samém roku se konalo první zasedání a poté se Skupina pravidelně scházela až do roku 2004. Jejím cílem bylo koordinovat jednotlivé národní příspěvky pro evropskou strategii odpovědného chování [8].

Tato Skupina rozdělila národní přístupy k odpovědnosti chování do tří následujících skupin:

Tabulka 3.1 Rozdělení národních přístupů k odpovědnosti chování

Propagace odpovědného chování	Zajištění transparentnosti	Rozvinutí přístupů
zvyšování povědomí	kodexy (chování)	trvale udržitelný rozvoj
podnikatelské pobídky	podávání zpráv	sociální politiky
manažerské nástroje	reklama	environmentální politiky
výzkum	značky	zadávání veřejných zakázek
spolupráce veřejného a soukromého sektoru	sociálně odpovědné chování	obchodní a exportní politiky

Zdroj: FRANCL, Pavel. *Když se bere společenská odpovědnost vážně*, 2006; vlastní zpracování

3.2.2 Národní politiky společenské odpovědnosti korporací

Některé členské státy Evropské unie kromě toho, že aplikují a rozvíjejí většinu politik a přístupů z uvedených oblastí společensky odpovědného chování korporací, mají vypracovanou vlastní národní politiku společenské odpovědnosti korporací. Jejich vlastní politika většinou komplexně pokryje oblasti společenské odpovědnosti korporací. Tuto jejich národní politiku má většinou na starost příslušné ministerstvo či ministerstva nebo k tomu speciálně zřízené orgány a instituce, které politiku zpracovávají a v rámci jejich kompetencí i vykonávají. Například ve Velké Británii byl dokonce v roce 2000 vládou jmenován ministr pro společensky odpovědné chování korporací a od roku 2001 zde vydávají i vládní zprávu na

tuto tematiku [8]. Tuto problematiku řeší mnohem více a důkladněji státy západní Evropy a hlavně státy, které na svém území mají transnacionální korporace.

3.2.3 Standardy OECD

Jedna z nejdůležitějších úloh jednotlivých států a jejich vlád je prosazování mezinárodních standardů, které upravují především oblast správy a řízení korporací. Takových standardů je několik, ale jeden z nejváženějších a nejdůležitějších je Směrnice Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD) pro nadnárodní společnosti. Ty obsahují doporučení členských vlád států OECD adresované přímo nadnárodním společnostem a zásady a standardy odpovědného podnikatelského chování. Je stanoveno, že v každém členském státě musí být zřízeno Národní kontaktní místo, jehož úkolem je implementovat směrnici, monitorovat chování transnacionálních korporací a řešit případně vzniklé spory [8].

V České republice převzalo odpovědnost za tuto problematiku Ministerstvo spravedlnosti, které kooperuje s Ministerstvem financí. Vláda České republiky v roce 2000 vzala na vědomí zásady OECD a uložila členům vlády zabývat se a podle možnosti zohlednit v příslušných právních předpisech principy a doporučení uvedená v Zásadách OECD [8]. K těmto Zásadám se připojily vlády všech členských zemí OECD a Argentina, Brazílie, Chile a Slovenská republika.

3.2.4 Směrnice OECD pro nadnárodní korporace

Tyto směrnice byly poprvé vydány v roce 1976 a od té doby již několikrát přepracovány (nejzásadnější změna proběhla v roce 2000). Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj vytvořila tyto směrnice v době, kdy bylo na úrovni OSN intenzivně voláno po závazných předpisech pro nadnárodní společnosti, a to zejména ze strany rozvojových zemí.

Směrnice si kladou za cíl zajistit, aby jednání a aktivity korporací byly v souladu se státní politikou, mají za úkol posílit základnu vzájemné důvěry mezi korporacemi a společenským prostředím, kde podnikají a mají za úkol pomáhat zlepšit klima pro zahraniční investice a zvýšit tak možnost nadnárodních korporací k trvalému rozvoji [18].

Směrnice OECD představují mezinárodní kodex etických zásad, které vlády doporučují nadnárodním korporacím podnikajícím na jejich území. Doposud je podepsalo všech 30 států sdružených v OECD a také devět dalších států. Směrnice jsou zajímavé v tom, že společnosti, které se ke Směrnici přihlásily, musí tyto Směrnice respektovat ve všech zemích, kde působí. Nezáleží na tom, jestli jsou to země členské nebo nečlenské a také na tom, jestli tyto země k této směrnici přistoupily také (např. Bulharsko a Makedonie). Zatímco pro nadnárodní korporace zůstávají Směrnice dobrovolnou normou, vlády jsou povinny je implementovat. Každá vláda musí zřídit tzv. Národní kontaktní místo (NKM).

Společným cílem vlád, které přijaly tyto Směrnice, je podpořit pozitivní příspěvek nadnárodních korporací k ekonomickému, ekologickému a sociálnímu pokroku a k ochraně všech aktivit těchto korporací [18].

Náplň směrnic OECD

Deset kapitol Směrnic poskytuje doporučení pro odpovědné chování korporací ohledně transparentnosti a zveřejňování informací, zaměstnaneckých a pracovních vztahů, ochrany životního prostředí, potírání úplatkářství, spotřebitelských zájmů, vědy a technologie, hospodářské soutěže a daňového systému. Směrnice odkazují na mezinárodní dohody.

Podávání stížnosti prostřednictvím národních kontaktních míst

Díky směrnici existuje mechanismus pro podávání stížností, který byl novelou v roce 2000 zpřístupněn i nevládním organizacím. Objektem stížnosti se může stát jakákoliv korporace z účastnické země, která sama nebo prostřednictvím svých dodavatelů porušuje Směrnice OECD pro nadnárodní společnosti. Nevládní organizace a odbory mohou takové stížnosti podávat prostřednictvím národních kontaktních míst buď v zemi, kde k problému došlo, nebo, jestliže se nejedná o účastnický stát, pak v domovské zemi korporace. Národní kontaktní místa vyřídí stížnost předepsaným postupem a budou se snažit nalézt řešení daného problému. Po posouzení stížnosti zahájí národní kontaktní místo mediační řízení. Pokud je toto řízení neúspěšné, musí národní kontaktní místo vydat oficiální prohlášení a doporučení o implementaci Směrnic. Jiné sankční mechanismy neexistují [8].

Zkušenosti se Směrnicemi OECD

Za období 2000 – 2006 bylo podáno od nevládních organizací více jak 50 stížností. Po některých kauzách například v Norsku a Austrálii došlo k pozitivním změnám, které vedly k vítězství kampaní nevládních organizací. Při hlubší analýze však zjistíme, že výsledky kampaní nevládních organizací jsou spíše zklamáním a nevedou korporace k hlubší nápravě v jejich jednání. Jako jedny z několika mezinárodních mechanismů pro podávání stížností, které mají nevládní organizace a odbory k dispozici, máme právě Směrnice OECD. Ty by měly přispět k pozitivním změnám v některých kauzách. Procedura podávání stížností pomocí Směrnic OECD může být vhodně aplikována při naplňování cílů a realizaci kampaní, které vedou nevládní organizace vůči transnacionálním korporacím. To, do jaké míry tato procedura podávání stížností pomocí Směrnic OECD může být v dané kauze užitečná, závisí na nespočetné řadě faktorů, které je třeba vyhodnotit zcela individuálně. Nevládním organizacím umožňuje v určitých záležitostech získat pozornost a účast vlády a navázat dialog s obchodními společnostmi na formálnější bázi [8]. Proto jsou Směrnice OECD považovány za částečně úspěšné už jen z toho důvodu, že vedou k získání pozornosti národních vlád.

Směrnice 2005/29/ES

Tato směrnice je směrnicí Evropského parlamentu a Evropské rady ze dne 11. května 2005. Směrnice pojednává o nekalých obchodních praktikách vůči spotřebitelům na vnitřním trhu a o změně předcházejících směrnic. Směrnice není přímo závazným předpisem [12].

3.2.5 Regulace kapitálového trhu

Téma regulace finančních trhů nepatřilo až do osmdesátých let 20. století k nejdiskutovanějším tématům. Od té doby se ale situace podstatně změnila. Je známo, že rostoucí provázanost jednotlivých odvětví finančních služeb vytváří tlak na koordinaci finanční regulace a dohledu. Na tento podnět reagovaly různé země různým způsobem. Jedno z možných řešení je postupná integrace finanční regulace nebo dohledu. Česká republika v roce 2003 postavila koordinaci činnosti regulátorů na smluvní základ a významně ji posílila tím, že byl vytvořen Výbor pro koordinaci dozoru nad finančním trhem. V květnu 2004 vláda České republiky přijala usnesení o koncepci integrovaného státního dozoru nad finančním trhem [10].

V oblasti regulace kapitálového trhu je důležitým úřadem Komise pro cenné papíry. Komise publikovala v roce 2001 Kodex správy a řízení společností založených na Zásadách OECD (Kodex 2001) určený především společností s kótovanými cennými papíry na regulovaném trhu. Kodex 2001 byl v září roku 2004 revidován a vydán pod názvem Kodex 2004. Agendu Komise pro cenné papíry v České republice vykonává Česká národní banka (ČNB) [8].

3.2.6 Mezinárodní organizace práce a její mechanismy

Mezinárodní organizace práce (MOP) je nejstarší organizace v rámci OSN. Její založení se datuje již rokem 1919. Od ostatních orgánů Organizace spojených národů se odlišuje tripartitní strukturou. Tripartitní strukturu tvoří vlády jednotlivých států, odborové organizace a zaměstnavatelské asociace. Od svého založení Mezinárodní organizace práce vydala celkem 185 konvencí týkajících se pracovní problematiky. Tyto konvence následně ratifikují vlády členských států a implementují je do svých vnitrostátních právních předpisů. Ovšem ne všechny konvence byly ratifikovány všemi zeměmi. Ze všech konvencí vybrala MOP základní pracovní normy jako nezcizitelná práva, která by z titulu, že jde o lidské bytosti, měli používat všichni pracující, a formulovala je v Deklaraci o základních principech a pracovních právech. Tato deklarace, která byla přijata v roce 1998 zavazuje všechny členské státy k respektování a podpoře principů a práv ve čtyřech kategoriích bez ohledu na to, zda státy ratifikovaly příslušné konvence. Jedná se o tyto čtyři kategorie:

- Svoboda sdružování a efektivní uznání práva na kolektivní vyjednávání,
- odstranění nucené nebo povinné práce,
- zrušení dětské práce a rovné příležitosti a
- zacházení v zaměstnání.

Na tyto základní zásady práv pracujících odkazuje mnoho dokumentů a etických kodexů [8]. Jsou to také obecně uznávané zásady, které by měly respektovat všechny státy.

Tripartitní deklarace

Na rozdíl od konvencí Mezinárodní organizace práce, které jsou adresovány přímo vládám, Tripartitní deklarace Mezinárodní organizace práce o zásadách pro nadnárodní

společnosti oslovuje přímo samotné korporace. Tripartitní deklarace byla založena roku 1997 a v roce 2000 byla doplněna o základní zásady a pracovní práva. Tato deklarace obsahuje podrobná pravidla pro společnosti k pracovním otázkám, jako např. doručení v oblasti zaměstnávání (povyšování, rovnost příležitostí a zacházení, zabezpečení práce, vzdělávání), pracovních podmínek (mzdy, odměny, podmínky pro práci, bezpečnost práce a ochrana zdraví při práci) a pracovněprávních vztahů [8]. Je to tudíž dokument, který je cenný pro transnacionální korporace.

Stížnosti prostřednictvím Výboru pro svobodu sdružování

Jelikož se tripartitní deklarace nevyužívá pro podávání stížností tolik jako ostatní mechanismy, které jsou k dispozici, byl vytvořen Výbor pro svobodu a sdružování. Tento výbor je kompletní k řešení stížností týkajících se nedostatečného zajištění práva pracovníků na svobodu sdružování a kolektivní vyjednávání ze strany státu. Často je také uplatňován u případů porušování práv konkrétními korporacemi. Stížnosti, které míří k Mezinárodní organizaci práce, obvykle slouží jako nástroj k vytvoření tlaku na nadnárodní korporace prostřednictvím tlaku na vládu daného státu. I když nejsou doporučení Mezinárodní organizace práce přímo uskutečněna, mají silný morální dopad a vytvářejí nepopíratelný soubor pravidel, která mohou odbory využít při hájení práv svých zaměstnanců. Celý proces je bohužel ale velmi zdoluhavý a má i další negativa mezi něž například patří, že právo na podání stížnosti k MOP můžou podat pouze odborové organizace a nikoliv nevládní organizace [8]. A proto tento výbor v podstatě řeší špatnou situaci odborových organizací, ale už menší měrou řeší problém nadnárodních společností.

3.2.7 Iniciativa OSN Global Compact

Cílem této iniciativy OSN je podněcovat podniky po celém světě k přijetí trvale udržitelných a společensky odpovědných politik a jejich naplňování a následné zveřejňování. Poprvé o této iniciativě hovořil generální tajemník OSN Kofi Annan na Světovém ekonomickém fóru v Davosu v roce 1999. Ovšem oficiálně byla zahájena až roku 2000 v New Yorku. V březnu roku 2006 měla iniciativa Global Compact již 3000 účastníků – kromě 2500 společností z 90 zemí světa i celou řadu mezinárodních zaměstnaneckých a občanských organizací a k roku 2011 má již kolem 8000 účastníků ve 135 zemích po celém světě [11].

Náplň iniciativy Global Compact

Pomocí této iniciativy se korporace zavazují k dodržování desíti základních zásad v oblasti lidských práv, zajištění standardních pracovních podmínek, ochrany životního prostředí a boje proti korupci [8].

3.2.8 Kodexy chování

Kodexy chování (codes of conduct) jsou ve formě dobrovolných závazků společností, které jdou nad minimální zákonné či správní požadavky. Korporace, které se k nim přihlásí, by měly ctít styl chování těchto kodexů a jednat podle toho, jak je to v nich ustanoveno. Pokud společnosti tyto principy chování a jednání nechtí, nevládní organizace jsou v právu a mohou na společnost podat žalobu k soudu nebo se mohou obrátit na příslušný správní orgán. Nedodržení závazků z kodexu můžeme nazvat klamavou praktikou. Vše bylo konkretizováno ve směrnici 2005/29/ES [8].

Kodex správy a řízení společností v ČR

Tento kodex byl koncipován v průběhu roku 2000 pro české korporace. Kodex je vytvořen tak, aby korporacím v České republice ukázal nejlepší praxi. Je založen na Zásadách OECD, ale byly také využity jiné podklady pro jeho vzniknutí včetně Sjedeného kodexu londýnské burzy. Kodex správy a řízení společností je vlastně souborem standardů nejlepší praxe pro korporace, které by měly být uplatňovány v České republice, aniž by požadovaly zakotvení v legislativě. Kodex je založen na principech otevřenosti, poctivosti a odpovědnosti. Přijetí těchto principů ve velké míře přispěje k odstranění některých prvků neetického chování korporací a praxe, která v současné době existuje v různých částech podnikatelského prostředí v České republice [18]. Tento kodex se člení dále do devíti skupin, které jsou velmi podobné členění Zásad OECD.

3.2.9 Společná obchodní politika Evropské unie

Díky Římským smlouvám byl vytvořen jednotný hospodářský prostor. Tento prostor pokrývá území, kde firmy a spotřebitelé členských zemí mají rovný přístup na všechny jeho původně oddělené trhy. V rámci tohoto prostoru mohou vlastníci výrobních prostředků svobodně použít svoji práci a kapitál na jakoukoliv hospodářskou činnost. K jeho zavedení je třeba několika podmínek:

- Základní podmínka volného obchodu je odstranění všech překážek pro nákup a prodej zboží přes hranice národních členských států. Patří sem odstranění cel, množstevních omezení dovozů u členských států.
- Druhá podmínka pro vytvoření svobodného obchodu mezi členskými státy je sjednocení celních sazeb vůči třetím nečlenským zemím. Tato podmínka nařizuje přijmout společnou obchodní politiku.
- Mezi další podmínky patří ochrana nekalé konkurence, volný trh ve službách a integrace trhu práce a kapitálu [20].

Ochrana volné konkurence

K vytvoření jednotného hospodářského prostoru a společné obchodní politiky je velmi důležité přijmout opatření, která by zabránila nekalé konkurenci. Volný obchod může být totiž narušován i zevnitř, veřejnými či soukromými dohodami států, firem nebo osob uvnitř hranic Evropské unie. Například rakouské společnosti by se mohly dohodnout, že nebudou využívat služeb nebo nebudou odebírat zboží od jiných společností než od rakouských. Toto jednání potom narušuje volnou konkurenci a nastává zde nekalé jednání, které narušuje hospodářskou soutěž. Proto článek 3f Římských smluv o vytvoření systému zajišťujícího, aby na vnitřním trhu nebyla narušována hospodářská soutěž zakazuje narušení volného obchodu dotacemi domácím výrobcům, vytváří jednotná pravidla hospodářské soutěže, sladuje právní předpisy národních států týkající se obchodních operací na společném trhu a harmonizuje některé daňové sazby [20]. Tyto podmínky musí respektovat všechny členské státy Evropské unie.

Chování, které nám narušuje volnou konkurenci:

- Státní pomoc patří mezi nejviditelnější narušení volné hospodářské soutěže a pramení z dotací a jiných forem státních podpor, které vlády poskytují svým domácím výrobcům. Takové subvence (v rámci Evropské unie nazývané „státní pomoc“) dovolují společnostem prodávat své výrobky levněji a také umožňují udržet se na trhu těm společnostem, které by nepřežily tlak zahraniční konkurence. Tato forma státní pomoci staví nedotované firmy z ostatních zemí Evropské unie do nevýhodného postavení. Je to tudíž v rozporu se stanoveným cílem pro dosažení jednotného

hospodářského prostoru. Proto je většina forem státní pomoci zakázána. Smlouva stanovuje jen pár výjimek, které jsou povoleny.

- Další chování narušující konkurenci je diskriminace formou tajných dohod uvnitř členských států. Mezi tajné dohody patří kartelové dohody nebo dohody zajišťující exkluzivitu v obchodních stycích. Tyto dohody mohou také narušit konkurenci a proto Smlouva zakazuje jakékoliv dohody, které brání, ovlivňují nebo narušují konkurenci. Pozornost je věnována zejména na dva typy chování. Jako první se zaměřuje na dohody omezující obchodní postupy a za druhé na zneužívání dominantního postavení. Omezující obchodní postupy zahrnují spoustu nekalých praktik, kterých se mohou dopouštět jak soukromé, tak státní podniky. Smlouva konkrétně zakazuje dohody o cenách, dohody o rozsahu výroby, marketingu, výzkumu, vývoji nebo investic a o přidělování teritoriální exkluzivity firmám za účelem omezení konkurenční výhody. Smlouva dále vyžaduje, aby státem řízené firmy v monopolním postavení nediskriminovaly své dodavatele či zákazníky na základě jejich státní příslušnosti k jinému členskému státu.
- Dalším zdrojem diskriminace je rozdílná tvorba a interpretace různých standardů a regulací v národním právu nebo praxi. To může mít dramatický dopad na konkurenci, jelikož se tím můžou zvýhodňovat domácí výrobky před výrobky z jiných členských států. Domácí firmy se totiž podílejí na tvorbě práva, hlavně na tvorbě technicko-výrobních norem, a tím vytváří prostor pro vychýlení předpisů v jejich prospěch.
- Narušení volné konkurence přímo či nepřímo může vzniknout i daňovými předpisy členských států, které zvýhodňují domácí společnosti. Římská smlouva stanovuje, aby Komise posoudila, jak mohou být daně v zájmu jednotného trhu harmonizovány. Pokud ovšem daně stanovené v určitém státě zajišťují jasný prospěch konkrétním firmám či sektoru jednoho členského států, lze je jednoduše zakázat na bázi neoprávněné státní pomoci [20].

3.3.1 Politika na ochranu hospodářské soutěže Evropské unie

Postupným prohlubováním evropské integrace společně s obecnými trendy, jakými jsou liberalizace obchodu v rámci WTO a globalizace, se evropské podniky vystavily obrovskému tlaku na konkurenci. Je to z toho důvodu, že tyto trendy jsou charakteristické

menším počtem větších a efektivnějších firem, které sobě vzájemně konkurují. Avšak v delším období mohou být firmy v pokušení z nekalých praktik a vlády členských zemí mohou být taktéž v pokušení poskytovat subvence. A protože to zakladatelé Evropské unie věděli, zakotvili do Římských smluv široký zákaz soukromých a veřejných politik, které oslabují konkurenční prostředí. Z obav nerespektování Římských smluv dále zakladatelé zajistili institucionální uspořádání, které by mělo zajistit, aby politický prospěch nebránil zachování stejných pravidel pro všechny. Za tímto účelem Smlouva udělila výlučnou pravomoc Evropské komisi, aby řídila politiku ochrany hospodářské soutěže Evropské unie. Rozhodnutí komise mohou být zvrácena soudem Evropské unie, ale nepodléhají schválení Radou ministrů či Evropským parlamentem. Komise ovšem není jediná, která se zabývá těmito otázkami, ale průběžně svá rozhodnutí konzultuje se členskými státy zejména prostřednictvím institucí na ochranu hospodářské soutěže zřízených členskými státy. Konečné slovo má ovšem pouze Evropská komise [20]. Toto staví politiku na ochranu hospodářské soutěže Evropské unie do popředí politik EU a mezi jednu z politik, kde členské státy skutečně přesunuly rozhodovací pravomoci na instituce Evropské unie.

Důvod proč firmy vstupují do protizákonného chování je takový, že často volí mezi zánikem společnosti nebo do zapojení protikonkurenčního jednání. Často se společnosti rozhodnou pro druhou z možností a i když je to pochopitelné, je to v rozporu s právem Evropské unie. Toto jednání je nelegální a ekonomicky škodlivé pro celou Evropu. Mezi formy protikonkurenčního jednání patří:

- Tajné dohody o ceně, rozsahu výroby, marketingu, výzkumu a vývoji, o přidělování teritoriální exkluzivity,
- kartely a rozdělení trhů podle teritorií,
- zneužití dominantního postavení,
- fúze,
- plošná státní pomoc,
- dotace od Evropské unie,
- podpora vlády ztrátovým firmám [20].

Regulace fúzí

Smlouva o Evropském společenství nemá zvláštní ustanovení o fúzích, ale jelikož fúze mohou ovlivnit hospodářskou soutěž, Smlouva vyžaduje, aby Komise na fúze mezi společnostmi dohlížela. Již v 80. letech vydala Rada jasná pravidla a Komise směrnice. Současný soubor se nazývá „směrnice o fúzích“ a je označován číslem 139/2004, protože bylo v roce 2004 přeloženo a spolu s rozšířením Evropské unie vstoupilo v platnost. Směrnice o fúzích vymezuje protikonkurenční chování jako soustředění, které by podstatně bránilo účinnému vykonávání hospodářské soutěže jak na společném trhu, tak v jeho podstatné části zejména vytvářením či posilováním dominantního postavení a toto soustředění je prohlášeno za neslučitelné se společným trhem [20].

3.3.2 Právní akty Evropské unie [56]:

- Nařízení je obecný právní akt a je závazný v celém rozsahu. Přijímá ho buď Rada Evropské unie společně s Evropským parlamentem, nebo pouze sama Evropská komise. Nařízení je na rozdíl od směrnic a rozhodnutí určeno všem. Taktéž je použitelné přímo, což znamená, že jeho ustanovení mají v členských státech okamžitě stejnou platnost jako vnitrostátní předpisy, a to bez dalšího zásahu vnitrostátních orgánů.
- Směrnice se používají k harmonizaci vnitrostátních právních předpisů. Jsou důležité k vytvoření jednotného vnitřního trhu. Směrnice jsou určeny jednomu, více nebo všem členským státům. Členské státy ovšem musejí přijmout vnitrostátní transpoziční právní akt, který přizpůsobí tyto právní předpisy cílům, které jsou stanoveny ve směrnici.
- Rozhodnutí přijímá Evropská komise, Rada Evropské unie sama nebo společně s Evropským parlamentem. Rozhodnutí jsou individuální a je nutno upravit, pro koho jsou určeny. Jsou právně závazné.
- Doporučení není závazné. Prostřednictvím doporučení jsou ovšem vydány určité návrhy, aniž by byly právně závazné.
- Stanovisko je určité vyjádření k aktuální otázce. Taktéž není právně závazné.

4. Regulace transnacionálních korporací v Evropské unii na příkladu Royal Dutch Shell

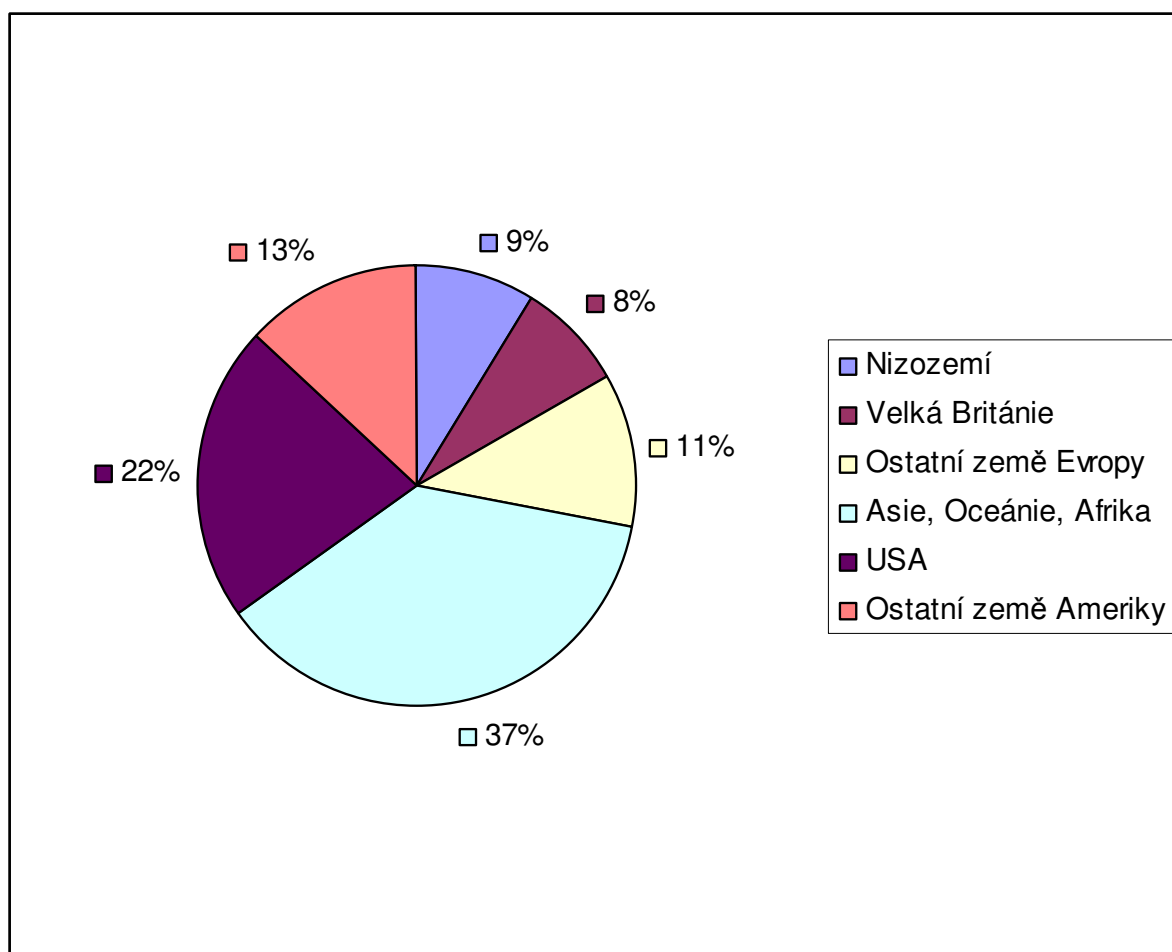
Tato kapitola je věnována transnacionální korporaci Royal Dutch Shell a jejímu postavení v globalizujícím se světě. Je také zaměřena na regulování této společnosti ze strany Evropské unie. Je to nadnárodní společnost, která patří mezi společnosti s největšími tržbami a celkovým vlivem na trh na světě, jak je taktéž vyobrazeno v tabulce 2.1 v druhé kapitole. Ovšem tato korporace nebyla vždy na vrcholu. Společnost Royal Dutch Shell měla v minulosti několik krizových situací. Tyto situace vznikly hlavně díky tajným kartelovým dohodám s ostatními firmami a také díky ekologickým katastrofám.

4.1 Royal Dutch Schell

Tato společnost Royal Dutch Schell (zkráceně označována jako Shell), je mezinárodní britsko-nizozemská globální petrolejářská akciová společnost s obchodními aktivitami ve více jak 100 zemích světa a s počtem zaměstnanců oscilujících kolem hranice 100 000 [13]. Dle několika žebříčků např. Financial Times Global 500 [31] se tato společnost pohybuje na prvních místech dle celkových tržeb a v Evropě je to těžební společnost číslo jedna.

Historie této společnosti sahá do daleké minulosti. Zhruba před 200 lety začal jeden londýnský starožitník dovážet lastury z Dálného Východu. Poté jeho firmu zdělili jeho synové, kteří začali přepravovat ropu pomocí tankerů. Ve znaku své společnosti měli mušli a rokem 1897 dali jméno své společnosti Shell Transport and Trading Copany. Společnost stále pátrala po nových zdrojích ropy a tak získala kontakt na společnost Royal Dutch Petroleum. Hned v roce 1907 obě společnosti dokončily fúzi společností a vznikla jedna s názvem Royal Dutch Shell. Je to tedy skupina předešlých firem a v logu má od té doby do současnosti lasturu hřebenatky [22]. Od té doby přišla jen pár krátkodobých krizí na začátku 70. let a poté společnost jen roste na významu. Vždy měla společnost ale zaměstnance z celého světa. Tím přispívala k zaměstnanosti po celém světě. Na následujícím grafu je možno vidět průměrné počty zaměstnanců v jednotlivých lokalitách.

Graf č. 4.1 **Zaměstnanci společnosti Royal Dutch Shell podle zeměpisných oblastí** (údaje za rok 2011, průměrné počty)

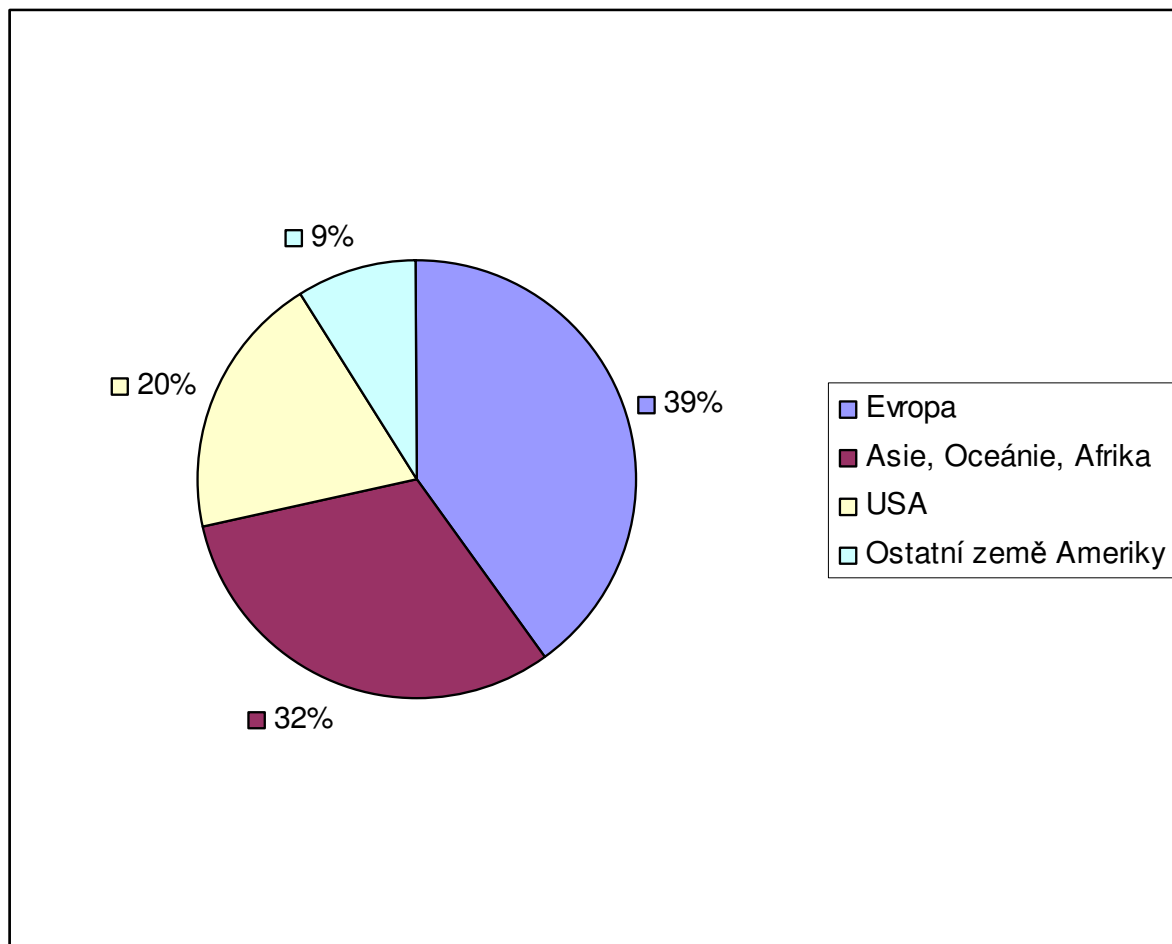

Zdroj: *Shell global homepage | Global*, 2012. Dostupné z: http://reports.shell.com/annual-review/2011/servicepages/downloads/files/entire_shell_review_11.pdf, vlastní úprava

Jak je možno vidět na grafu č. 4.1, zaměstnanci společnosti Royal Dutch Shell pocházejí takřka ze všech kontinentů. V roce 2011 se celkový počet zaměstnanců v průměru rovnal 90 000 pracovníků. Z těchto 90 000 pracovníků pochází 9 % z Nizozemí, kde má korporace Royal Dutch Shell sídlo. Jelikož společnost expanduje ve velké míře do Velké Británie, tak se i zaměstnanci této země 8 % podílí na celkové struktuře zaměstnanosti. Poté zaměstnanci pocházejí hlavně ze zbývajících zemí Evropy. Celkem tedy se dvěma předcházejícími zeměmi tvoří 28 % z celkového počtu zaměstnanců. Zbývajících zaměstnanci pocházejí z ostatních kontinentů. 37 % tvoří zaměstnanci z Asie, Afriky a Oceánie. Celkem asi 35 % zaměstnanců tvoří zaměstnanci z Ameriky, kde 22 % tvoří zaměstnanci přímo ze

Spojených států amerických [14]. Tržby společnosti také pocházejí z různých lokalit světa, jak je možno vidět na následujícím grafu.

Graf č. 4.2 **Tržby podle zeměpisných oblastí** (údaje za rok 2011)

Zdroj: *Shell global homepage | Global*, 2012. Dostupné z: http://reports.shell.com/annual-review/2011/servicepages/downloads/files/entire_shell_review_11.pdf, vlastní úprava

Na dalším grafu č. 4.2 můžeme sledovat podíl tržeb, který plyne z určitých oblastí světa. Nejvíce tržeb plyne z Evropy. Je to přesně 39,9 %. Druhý největší podíl tržeb pochází z Asijského kontinentu, Afrického kontinentu a Oceánie a v přesném počtu to je 31,5 %. 19,6 % putuje z USA a dalších 9 % z ostatních zemí Ameriky. Celkem ze všech těchto segmentů putovalo společnosti Royal Dutch Shell 470 171 miliónů dolarů [14].

Účetní zisky společnosti budou prokázány v účetní výsledovce korporace Royal Dutch Shell, která je za dvě účetní období. Je to srovnání dvou let a to roku 2010 a roku 2011. Je

možno vysledovat, že celkové příjmy společnosti za jednorocní období vzrostly zhruba o sto tisíc milion dolarů. Tím pádem byla vyšší i daň a to bezmála dvojnásobně.

Tabulka 4.2 Účetní výsledovka korporace Royal Dutch Shell

	2011	2010
Celkové příjmy a ostatní příjmy	484,489	378,152
Zisk před zdaněním	55,660	35,344
Daň	24,475	14,870
Příjmy příštích období	31,185	20,474
Zisk připadající na kontrolní podíl firmy	267	347
Zisk připadající akcionářům Royal Dutch Shell	30,918	20,127

Pozn. Čísla jsou uvedena v milionech dolarů

Zdroj: *Shell global homepage | Global*, 2012. Dostupné z: http://reports.shell.com/annual-review/2011/servicepages/downloads/files/entire_shell_review_11.pdf, vlastní úprava

4.2 Kritika Royal Dutch Shell

Je zřejmé, že tato společnost je na vrcholu výkonnosti korporací a pravidelně se pohybuje na vrcholu žebříčku v úspěšnosti. Ovšem je to také nejvíce kritizovaná společnost ze všech petrochemických společností. Ve své minulosti měla již několik problémů, kterých se dopustila a následně pokut, které musela zaplatit.

Společnost měla problémy několika charakterů. Jedním z nich je, že jednala protizákonně a účastnila se tajných dohod a kartelů. Dále je společnost kritizována za ekologické katastrofy, které způsobila a za špatné sociální cítění k zaměstnancům svým a hlavně k lidem žijícím v oblastem, ve kterých probíhá těžba.

4.2.1 Kartelové dohody společnosti Royal Dutch Shell

Společnost Royal Dutch Shell jednala nelegálně již v daleké minulosti. Již v roce 1928 vznikla **Dohoda o červené čáře**, která byla podepsána na skotském zámku Achnacarry. Je to tajná kartelová dohoda, která proběhla se společnostmi Exxon, British Petroleum, Royal Dutch Shell a později připojenými společnostmi Gulf, Texaco, Mobil a Socal i některými menšími společnostmi. Je to dohoda, která na mapě vymezovala přesné pole působnosti. Tato

dohoda zůstala v utajení až do roku 1952, kdy firmy tiše a tajně spolupracovaly a dělily se o zisky. Doba, ve které probíhala tato Dohoda o červené čáře se nazývá nadvládou Sedmi sester [23].

Společnosti, které ovládaly trh s ropou ve 20. století a patřily do Sedmi sester:

- ExxonMobil (USA)
- Royal Dutch Shell (Nizozemí/Velká Británie)
- Texaco (USA)
- Gulf Oil (USA)
- BP (Velká Británie)
- Chevron (USA)
- Standard Oil Co. of New York (USA)

Od roku 2007 se pod pojmem Sedm sester vyskytuje 7 nových společností [24]:

- Saudský Aramco (Saúdská Arábie)
- JSC Gazprom (Rusko)
- CNPC (Čína)
- NIOC (Írán)
- PDVSA (Venezuela)
- Petrobras (Brazílie)

Petronas (Malajsie)

Těchto sedm nových společností, které patří do skupiny Sedm sester zde patří z důvodu, že po zněkolikanásobení ceny ropy v posledních letech, upevnily tyto společnosti svoji moc na trhu a současně odsunuly původních Sedm sester do pozadí. Nových Sedm sester kontroluje zhruba jednu třetinu celkové zásoby ropy a plynu [24]. Tyto společnosti mají tedy vůdčí postavení na trhu a určují také cenu ropy a zemního plynu.

Společnost Royal Dutch Shell měla problémy i přímo v České republice. Úřad pro ochranu hospodářské soutěže obvinil v roce 2004 společnost Royal Dutch Shell z kartelových dohod. Mělo jít od dohody o ceně benzinu Natural 95 v roce 2001 mezi společnostmi Royal Dutch Shell, OMV a Lukoil (dříve ConocoPhillips) a další čerpací stanice. Po 2,5 letech soud pokuty zrušil a stát jim zaplacené pokuty vrátil. Stát ovšem musel zaplatit i úroky z pokut za dobu, kterou státu ležely peníze na účtu. Soud ovšem sankce zrušil za procesní chyby antimonopolního úřadu, ale ke kartelu se nevyjádřil. Společnost Royal Dutch Shell dostala tehdy pokutu 65 milionů korun [25].

Nedlouho poté ovšem koncernu Royal Dutch Shell udělila pokutu Evropská komise. Tato pokuta byla druhá největší, kterou Evropská komise udělila firmám za kartelové dohody. Na tabulce 4.3 níže je možno vidět přehled pokut udělených Evropskou komisí za kartelové dohody.

Tabulka 4.3 **Přehled tří nejvyšších pokut, jež udělila Evropská komise skupině firem za kartel**

výše pokuty	dobu udělení	pokutované firmy a důvod pokuty
790,5 miliónu eur	1. listopad 2001	evropským a japonským výrobcům vitamínů za kartelové dohody v období září 1989 až únor 1999
519 miliónů eur	1. listopad 2006	za kartel na trhu se syntetickým kaučukem firmám Unipetrol (ČR), Shell (Británie) , Dow Chemical (USA), Eni (Itálie) a Trade-Stomil (Polsko)
478,32 miliónu eur	1. listopad 2002	výrobcům sádrokartonu: Lafarge, Knauf, Gyproc a BPB PLC

Zdroj: EU dala druhou nejvyšší pokutu v historii, dostal ji i Unipetrol. In: *Novinky.cz: nejčtenější zprávy na českém internetu*, 2006. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/ekonomika/102630-eu-dala-druhou-nejvyssi-pokutu-v-historii-dostal-ji-i-unipetrol.html>, vlastní zpracování

Evropská komise udělila v roce 2006 pokuty nadnárodním společností za účast v kartelových dohodách. Komise potrestala hlavně společnosti, které dominují na trhu s kaučukem. Mezi tyto firmy patří česká firma Unipetrol, nizozemský Royal Dutch Shell, americký Dow Chemical, italská Eni a Trade-Stomil z Polska. Celková pokuty pro tyto firmy obchodující s kaučukem činila 519 miliónů eur. Pokuta pro tyto firmy patří mezi 3 největší pokuty, které Evropská komise udělila skupině firem za kartelové dohody [15].

Tabulka 4.4 **Druhá nejvyšší pokuta Evropské komise**

jméno a sídlo firmy	snížení pokuty v %	snížení pokuty v eurech	pokuta v eurech
Bayer, Německo	100	204 187 5 00	0
Dow, USA	40	43 050 000	64 575 000
Eni, Itálie	0	0	272 250 000
Shell, Nizozemsko	0	0	160 875 000
Unipetrol, Česká republika	0		17 550 000
Trade-Stomil, Polsko	0	0	3 800 000
Celkem		247 237 000	519 050 000

Zdroj: EU dala druhou nejvyšší pokutu v historii, dostal ji i Unipetrol. In: *Novinky.cz: nejčtenější zprávy na českém internetu*, 2006. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/ekonomika/102630-eu-dala-druhou-nejvyssi-pokutu-v-historii-dostal-ji-i-unipetrol.html>, vlastní zpracování

Nizozemská společnost Royal Dutch Shell dostala od Evropské komise za kartelové dohody druhou největší pokutu v rámci firem obchodujících s kaučukem, jak je možno vidět v tabulce 4.4. Pokuta pro Royal Dutch Shell byla navíc zvýšena, protože tato společnost byla již za kartelové dohody trestána. Naopak německé společnosti Bayer byla pokuta v celkové výši odpuštěna a to z důvodu, že jako první upozornila na probíhající kartel. Ke kartelu se později přiznaly společnosti Dow a Royal Dutch Shell [15].

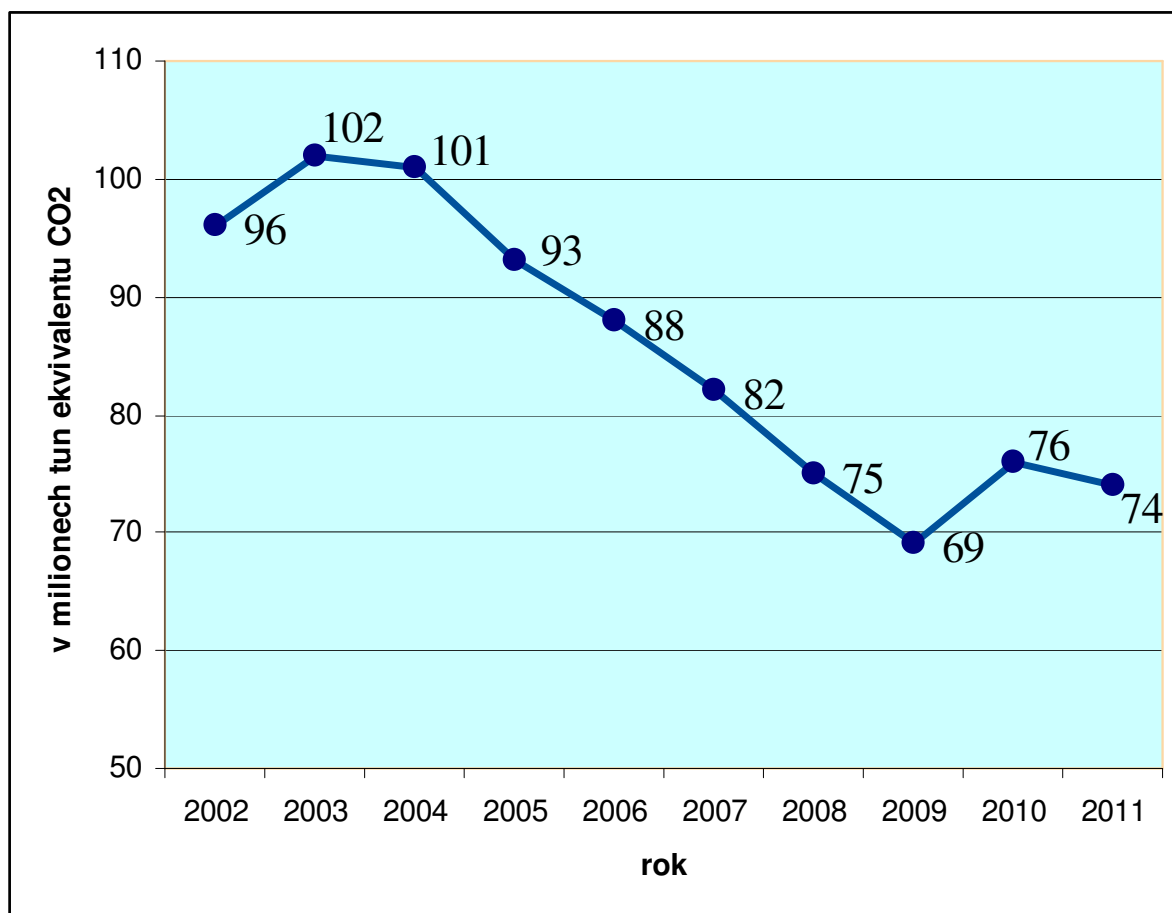
Tato kartelová dohoda pravděpodobně probíhala ve 28 zemích Evropského hospodářského prostoru a ovlivnila 70 % podílu na trhu [16]. Všechny výše jmenované udržovaly kartelovou dohodu nejméně od roku 1996 do roku 2002 než na ni Evropská komise přišla. Pokuta, udělená pro společnosti obchodující s kaučukem, byla tedy druhá největší v historii Evropské komise [15].

V roce 2011 byla pokuta zrušena pro český Unipetrol, jelikož Evropská komise neposkytla dostatečné množství důkazů, které by kartel potvrzovaly. Ostatní firmy jako nizozemská skupina Royal Dutch Shell musejí pokutu nadále zaplatit [16].

4.2.2 Ekologické problémy společnosti Royal Dutch Shell

Korporace Royal Dutch Shell se považuje za společnost, která bojuje proti ekologickým hrozbám v mnoha směrech. Snaží se omezovat úniky skleníkových plynů a dalších nebezpečných látek do ovzduší. Což se společnosti v podstatě daří, jak můžeme sledovat na grafu 4.3, protože se podíl emisí skleníkových plynů za posledních pár let snížil.

Graf č. 4.3 Celkové množství vypouštěných skleníkových plynů společností Royal Dutch Shell za období 2002 - 2011

Zdroj: EU dala druhou nejvyšší pokutu v historii, dostal ji i Unipetrol. In: *Novinky.cz: nejčtenější zprávy na českém internetu*, 2006. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/ekonomika/102630-eu-dala-druhou-nejvyssi-pokutu-v-historii-dostal-ji-i-unipetrol.html>, vlastní zpracování

Na grafu číslo 4.3 je možno vidět celkové množství vypouštěných skleníkových plynů společností Royal Dutch Shell od roku 2002 až do roku 2011. Je patrné, že množství

vypouštěných skleníkových plynů za toto období poměrně kleslo. Společnost se snaží vynakládat vysoké množství prostředků na ochranu životního prostředí a na minimalizaci vypouštění skleníkových plynů do atmosféry [21].

Dále společnost pracuje v napomáhání udržování biodiverzity a posilování ochrany přírody, snižování spotřeby vody a snaží se o prevenci úniku ropných látek do přírody. V posledním jmenovaném případě došlo k řadě incidentů, které tuto prevenci vyvrací.

V roce 2011 uniklo do Severního moře větší množství ropy a utvořilo tak ropnou skvrnu o délce 31 kilometrů a o maximální šířce 4,3 kilometrů. Tento únik ropy do moře firma Shell přiznala prohlásila, že věří v přirozenou aktivitu vln, která ropnou skvrnu rozptýlí. Tento únik se odhaduje na 100 až 200 tun ropy [26]. Tato katastrofa ovšem nebyla jediná, která se společnosti Royal Dutch Shell stala, za další hovoří obrovská ropná katastrofa, která se stala v roce 2008 v Nigérii.

V tomto roce 2012 společnosti Royal Dutch Shell dvakrát praskl její ropovod Bodo Bonny, jímž denně protéká neuvěřitelné množství ropy, které se odhaduje na 120 000 barelů za den. Touto katastrofou bylo zničeno celkem 20 kilometrů čtverečních v deltě řeky Niger v Nigérii. Hovoří se o jednom z nejničivějších úniků ropy do oblasti, ve které žije bezmála 70 000 lidí. Zástupci lidí z postižené oblasti žádali jako adekvátní odškodnění 100 milionů dolarů na vyčištění zdevastované oblasti a také odškodnění pro obyvatele této oblasti a na obnovu postižené půdy. Společnost Royal Dutch Shell ovšem původně nabídla obyvatelům, kteří dokonce pili i kontaminovanou vodu pouze 3500 liber, padesát pytlů rýže a padesát pytlů fazolí, cukr, olej a rajská jablčka [27]. Shell také nerespektuje, že se obyvatelé z postižené oblasti budou z této přírodní katastrofy dostávat nejméně 30 let.

Ovšem nejčerstvější kontroverzní zpráva z února roku 2012 přichází s tím, že společnost Royal Dutch Shell hodlá zahájit těžbu v Arktidě. Proti tomu ovšem bouřlivě protestuje hlavně celosvětová ekologická nevládní nezisková organizace Greenpeace.

Fakta jsou zde taková, že v létě roku 2012 chce světový gigant Royal Dutch Shell zahájit těžební program za cílem hledání nových ropných nalezišť. To vše má ale shodou okolností probíhat u severního pobřeží Aljašky. V arktických vodách má společnost Shell v plánu vyhloubit pět výzkumných vrtů. Dva vrty se mají nacházet v Beaufortově moři a další tři vrty Čukotském moři. Společnosti to trvalo několik let, než dostala povolení k těžbě u

pobřeží Aljašky. Jde jí jednak o nová naleziště těžby a také o to být první, kdo bude zkoumat Arktické oblasti [28]. Proti jejich záměru jdou nejen aktivisté ze společnosti Greenpeace, ale také široká veřejnost. Arktida je zatím jen jedna z mála oblastí na světě, kterou člověk neobsadil a nezdevastoval. To se ovšem může lehce změnit díky společnosti Royal Dutch Shell.

Společnost Royal Dutch Shell má nespočetné množství problémů ze všech oblastí působnosti. Jako poslední zmínka z mnoha příkladů je další aktuální problém této společnosti a to s Iránem. Irán prochází nelehkou dobou, kdy mnoho z obyvatel nemá přístup k elektrické energii. Lidé jsou zde bez práce. Budoucnost této země, ale vypadá slibně díky bohatým zásobám ropy a zemního plynu. Toho opět využila společnost Royal Dutch Shell, která odebírá surovou ropu z Iránu a dále ji opracovává. Jeden z aktuálních problémů ovšem spočívá v tom, že společnost Shell má problémy s uhrazením peněz právě Iránu.

Royal Dutch Shell jako druhá největší ropná společnost oznámila, že má problémy s úhradou jedné miliardy dolarů za surovou ropu Iránu, z kterého tuto ropu těží. Problém, který brání v zaplacení, je embargo ze strany Spojených států amerických a Evropské unie. Spojené státy a Evropská unie uvalily embargo jako reakci na program jaderného zbrojení iránské vlády. Díky tomuto embargu je pro společnost provedení platby Iránu nemožné [17].

4.3 Regulace Evropskou unií

Na uplatňování práva dohlíží Evropská komise. Právní subjektivita je rozlišována dle mezinárodních aktérů na dvě významné skupiny. Na aktéry, kteří subjektivitu mají (státy, mezivládní organizace) a na ty, kteří subjektivitu nemají (transnacionální korporace, nevládní organizace). Evropská komise může při výkonu svých pravomocí udělovat sankce za porušení práva Evropské unie [55]. Tyto sankce může udělovat jak jednotlivcům, tak podnikům. Evropská unie jedná pomocí různých druhů právních aktů. Některé jsou právně závazné a platí ve všech zemích, jiné nikoliv. Jejich výčet je možno vidět ve 3. kapitole. Níže je již konkrétní přehled právních aktů z oblasti práva podniků.

Výčet nejpodstatnějších právních aktů v oblasti práva podniků [57]:

- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2005/56/ES ze dne 26. října 2005 o přeshraničních fúzích kapitálových společností

- 2004/706/ES: Rozhodnutí Komise ze dne 15. října 2004 o zřízení evropského fóra o řízení podniků
- Jedenáctá Směrnice Rady ze dne 21. prosince 1989 o zveřejňování poboček vytvořených v členském státě některými formami společností řídících se právem jiného členského státu
- Druhá směrnice Rady ze dne 13. prosince 1976 o koordinaci ochranných opatření, která jsou na ochranu zájmů společníků a třetích osob vyžadována v členských státech od společností ve smyslu čl. 58 druhého pododstavce Smlouvy při zakládání akciových společností a při udržování a změně jejich základního kapitálu, za účelem dosažení rovnocennosti těchto opatření
- Čtvrtá Směrnice Rady ze dne 25. července 1978, založená na čl. 54 odst. 3 písm. g) Smlouvy, o ročních účetních závěrkách některých forem společností

4.4 Shrnutí

Kdyby měla být tato problematika shrnuta, tak by do popředí určitě vynikla negativa společnosti Royal Dutch Shell. I když je to jedna z největších petrolejářských společností na světě a její obrat je přímo gigantický, má tento koncern velké problémy s ekologií, lidskými právy a s respektováním legislativy. Z hlediska tohoto zkoumání je důležité, že firma Royal Dutch Shell jako představitel transnacionální korporace, neuspěla v globalizujícím světě. Tato společnost nedokáže respektovat běžné zákony přírody a etiky a natož tak legální postupy. Tajné kartelové dohody, které proběhly v historii fungování této společnosti již několikrát, jsou přímo důkazem, že vliv globalizace na ukázkovou transnacionální korporaci je značný. A námi vybraná společnost se s tím adekvátně nevypořádala.

Současná právní situace na regulaci korporací je velmi nedostačující zvláště v probíhajícím procesu globalizace. V současné době mezi sebou soupeří země o přízeň korporací kvůli přímým zahraničním investicím z korporací plynoucích. Proto je zde návrh na řešení této regulace pomocí Evropské unie, která v roce 2008 přijala návrh [58] k přijetí tří reforem:

- Jako první by měla být rozšířena odpovědnost mateřských společností transnacionálních korporací, které mají své sídlo v Evropě. Toto nařízení by zajistilo,

aby mateřské společnosti neprofitovaly pouze z operací svých dceřiných společností. Díky tomuto návrhu ponesou mateřské společnosti přímou odpovědnost za škody, které činnost transnacionálních opatření způsobuje obyvatelům a životnímu prostředí.

- Jako druhý návrh zaznělo ustanovení o povinnosti pro mateřské společnosti předcházet a zabránit porušování lidských práv. To by znamenalo, že nadnárodní společnosti budou povinny učinit všechny kroky k zajištění kontroly jejich dodavatelských řetězců a dalších subjektů náležejících do jejich sféry odpovědnosti, aby zajistily, že nedochází k porušování lidských práv nebo k devastaci životního prostředí.
- Třetí bod navrhuje zavedení povinnosti pro transnacionální korporace podávat zprávy o sociálních a environmentálních dopadech své činnosti na okolí. Dále navrhuje zavedení povinnosti podávání zpráv o možných rizicích poškozování životního prostředí a lidských právech. Tato kontrola by umožnila Evropské unii zvýšit transparentnost obchodních aktivit, služeb a produktů. Tímto by byl navíc reálný přehled o činnosti všech korporací.

5. Závěr

Úkolem bakalářské práce bylo objasnit postavení transnacionálních korporací v probíhajícím procesu globalizace a následné možnosti regulace jak ze strany národních vlád členských států Evropské unie, tak ze strany samotné Evropské unie pomocí jejích institucí. Vše bylo aplikováno na příkladu jedné transnacionální korporace Royal Dutch Shell. Toto zkoumání bylo rozděleno do tří kapitol, kdy první kapitola obsahuje teoretická východiska globalizace, druhá kapitola již popisuje možnosti regulace transnacionálních korporací a třetí poslední kapitola nám konkretizuje náš výzkum na praktickém příkladu pomocí společnosti Royal Dutch Shell.

V současnosti probíhající proces globalizace je trend, který se neskutečně rychle vyvíjí. Díky tomuto fenoménu se řídí mnoho procesů a lidí a příkladem toho jsou i transnacionální korporace. Ty také podlehly vlnám globalizace, která zasáhla svět a korporace postupem času začaly měnit své chování. Začaly se sdružovat do větších vzájemně sobě konkurujících celků. Vznikl tu problém nedodržování volné konkurence, jelikož menší počet společností vzájemně si sobě konkurujících chtělo dosáhnout velkého vlivu na trhu. Tudíž se společnosti spojily a začaly probíhat tajné dohody o působení na trhu. Aby tomuto fenoménu zabránily vlády a Evropská unie, začaly vydávat řadu opatření, kterými by tento fenomén zastavily. Evropská unie může například vydávat vysoké pokuty za kartelové dohody. Příkladem toho byla i společnost Royal Dutch Shell, která dostala spolu s dalšími firmami obchodujícími s kaučukem druhou největší pokutu od Evropské komise v dlouhé historii. Později sama přiznala, že se dopustila kartelových dohod.

Dopady vlny globalizace se tedy přímo dotýkají i transnacionálních korporací, jelikož tyto společnosti nevydrží vlnu liberalizace, integrace a globalizace. Tržní prostředí začíná být značně otevřené a volné pro vstup jakékoliv firmy a to vytváří neskutečné množství sobě vzájemně konkurujících firem. Bohužel tyto firmy nejsou schopny konkurovat všem firmám ve svém odvětví, a proto často vznikají i nelegální postupy. Jako příklad můžeme zmínit kartelové dohody, fúze, dominantní postavení firem nebo třeba státní pomoc či dotace od Evropské unie. Všechna pomoc, která je přímo v rozporu s volným tržním prostředím je špatná a nelegální. Tím je narušena volná konkurence.

Z konkretizace tohoto problému na vybranou společnost Royal Dutch Shell vyplynulo, že transnacionální korporace nejsou samy schopny být vůdčím subjektem na trhu, který by měl zároveň největší vliv. Většinou, když jsou tyto korporace na samém vrcholu, stojí za tím jedna z tajných dohod nebo nelegálních postupů.

Tento problém se snaží řešit jak národní státy, tak i Evropská unie, jelikož to ohrožuje její postavení. Je na institucích, jak se k tomuto současnému problému postaví. Národní státy můžou upravovat legislativu, ale v dnešní době, kdy jsme součástí integračního seskupení Evropská unie, tak právě ona v rámci společných politik, má pravomoci k tomu, aby tento problém řešila. A jak je vidět, ve velké míře se jí to daří, protože už několik nelegálních postupů odhalila.

Seznam použité literatury

- [1] DICKEN, Peter. *Global shift: reshaping the global economic map in the 21st century*. 4. vyd. Thousand Oaks: Sage Publications, 2003, 632 s. ISBN 07-619-7149-1.
- [2] KISLINGEROVÁ, Eva a Ivan NOVÝ. *Chování podniku v globalizujícím se prostředí*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2005, 422 s. ISBN 80-717-9847-9
- [3] IMF - International Monetary Fund Home Page.
HTTP://WWW.IMF.ORG/EXTERNAL/NP/EXR/IB/2008/053008.HTM. *Http://www.imf.org/external/index.htm*[online]. 2008 [cit. 2011-12-04]. Dostupné z:
<http://www.imf.org/external/index.htm>
- [4] ROLNÝ, Ivo a Lubor LACINA. *GLOBALIZACE-ETIKA-EKONOMIKA*. 1. vyd. Boskovice: František Šalé-Albert, 2001, 255 s. ISBN 80-732-6000-X
- [5] ANTOŠOVÁ, Naděžda. *Globalizace a mezinárodní organizace*. 1. vyd. Ostrava: Vysoká škola báňská - Technická univerzita Ostrava, 2007, 209 s. Studijní opora pro distanční vzdělávání. ISBN 978-802-4814-636
- [6] JOHNSON, Gerry a Kevan SCHOLLES. *Cesty k úspěšnému podniku: stanovení cíle a techniky rozhodování*. 1. vyd. Praha: Computer Press, 2000, 803 s. ISBN 80-722-6220-3.
- [7] BALANYÁ, Belén. *Odvrácená strana Evropské unie: Evropa v režii nadnárodních korporací*. Vyd. 1. Košice: Paradigma.sk, 2003, 311 s. ISBN 80-968-6032-1.
- [8] FRANCL, Pavel. *Když se bere společenská odpovědnost vážně* [online]. 1. vyd. Brno: Ekologický právní servis, 2006, s. 72 [cit. 2012-04-08]. ISBN 80-86544-08-7.
- [9] The European business network for CSR. *CSR Europe* [online]. 2012 [cit. 2012-04-08]. Dostupné z: <http://www.csreurope.org/>
- [10] Institucionální uspořádání finanční regulace a dohledu v Evropské unii a úloha bank Evropského systému centrálních bank ve finanční regulaci a dohledu. In: *Česká národní banka* [online]. 2006 [cit. 2012-04-28]. Dostupné z: http://www.sec.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/dohled_financni_trh/souhrnne_informace_fin_trhy/ostatni_analyticke_publikace/download/fin_regulace_eu.pdf

[11] UN Global Compact Participants. In: *United Nations Global Compact* [online]. 2011 [cit. 2012-04-28]. Dostupné z:

<http://www.unglobalcompact.org/ParticipantsAndStakeholders/index.html>

[12] SMĚRNICE EVROPSKÉHO PARLAMENTU A RADY 2005/29/ES. In: *EUR-Lex: Access to European Union law* [online]. Úřední věstník Evropské unie, 2005 [cit. 2012-04-29]. Dostupné z:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2005:149:0022:0039:CS:PDF>

[13] The Shell global homepage: Global. *The Shell global homepage* [online]. 2012 [cit. 2012-05-04]. Dostupné z: <http://www.shell.com/>

[14] ANNUAL REVIEW: ROYAL DUTCH SHELL PLC ANNUAL REVIEW AND SUMMARY FINANCIAL STATEMENTS 2011. In: *The Shell* [online]. 2012 [cit. 2012-05-04]. Dostupné z:

http://reports.shell.com/annual-review/2011/servicepages/downloads/files/entire_shell_review_11.pdf

[15] EU dala druhou nejvyšší pokutu v historii, dostal ji i Unipetrol. In: *Ovinky.cz: nejčtenější zprávy na českém internetu* [online]. Brusel, 2006 [cit. 2012-05-07]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/ekonomika/102630-eu-dala-druhou-nejvyssi-pokutu-v-historii-dostal-ji-i-unipetrol.html>

[16] ČT24. Soud EU: Unipetrol nemusí platit pokutu za kartel. In: *ČT24: Nejdůvěryhodnější zpravodajství na českém internetu* [online]. Brusel, 2011 [cit. 2012-05-07]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/ekonomika/130038-soud-eu-unipetrol-nemusi-platit-pokutu-za-kartel/>

[17] Shell má problémy uhradit jednu miliardu dolarů, kterou dluží Íránu za surovou ropu. In: *Myslete vlastní hlavou* [online]. 2012 [cit. 2012-05-07]. Dostupné z: <http://www.vlastnihlavou.cz/shell-ma-problemy-uhradit-jednu-miliardu-dolaru-ktere-dluzi-iranu-za-surovou-ropu/>

[18] HUČKA, Miroslav. *Vlastnická správa korporací*. 1. vyd. Ostrava: Vysoká škola báňská - Technická univerzita, 2002, 170 s. ISBN 80-248-0133-7.

[19] ZADRAŽILOVÁ, Dana. *Řízení transnacionálních firem*. 1.vyd. Praha: VŠE, 1994, 133 s. ISBN 80-707-9964-1.

[20] BALDWIN, Richard a Charles WYPLOSZ. *Ekonomie evropské integrace*. 1. vyd. Praha: Grada, 2008, 478 s. ISBN 978-80-247-1807-1.

[21] Royal Dutch Shell plc: Sustainability Report 2011. *The Shell global* [online]. 2012 [cit. 2012-05-08]. Dostupné z: <http://reports.shell.com/sustainability-report/2011/servicepages/filelibrary/files/collection.php?cat=b>

[22] Historie naší firmy. *Shell v České republice* [online]. 2012 [cit. 2012-05-08]. Dostupné z: http://www.shell.cz/home/content/cze/aboutshell/who_we_are/history/corporate_history/

[23] ČERMÁK, Petr. Konec ropného monopolu a začátek vlády Sedmi sester. In: *Peníze.cz - Půjčky, Kurzy měn, Akcie, Hypotéky, Bydlení, Daně* [online]. 2008 [cit. 2012-05-08]. Dostupné z: <http://www.penize.cz/ekonomika/43591-konec-ropneho-monopolu-a-zacatek-vlady-sedmi-sester>

[24] HOYOS, Carola. The new Seven Sisters: oil and gas giants dwarf western rivals. In: *The new Seven Sisters: oil and gas giants dwarf western rivals* [online]. 2007 [cit. 2012-05-14]. Dostupné z: <http://www.ft.com/intl/cms/s/2/471ae1b8-d001-11db-94cb-000b5df10621.html#axzz1ukhQBYsf>

[25] Stát musí vrátit pokuty benzinkám a zřejmě dojde i na tučné odškodné: Kartel benzinek se nepotvrdil a tak stát musí vrátit milionové pokuty. Ovšem i s ušlými úroky, řekl soud. In: *IHNED.cz : Zpravodajský server Hospodářských novin* [online]. 2009 [cit. 2012-05-08]. Dostupné z: <http://byznys.ihned.cz/zpravodajstvi-cesko/c1-38871550-stat-musi-vratit-pokuty-benzinkam-a-zrejme-dojde-i-na-tucne-odskodne>

[26] Únik ropy do Severního moře může jít do stovek tun. Prý se rozptýlí. In: *IHNED.cz : Zpravodajský server Hospodářských novin* [online]. 2011 [cit. 2012-05-08]. Dostupné z: <http://zpravy.ihned.cz/svet-evropa/c1-52585130-unik-ropy-do-severniho-more-muze-jit-do-stovek-tun-pry-se-rozptyli>

[27] Shell se přiznal k obří ropné katastrofě v Nigérii, byla velká jako u Exxon Valdez. In: *Novinky.cz – nejčtenější zprávy na českém internetu* [online]. 2011 [cit. 2012-05-09]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/zahranicni/svet/240855-shell-se-priznal-k-obri-ropne-katastrofe-v-nigerii-byla-velka-jako-u-exxon-valdez.html>

- [28] Záměr zničit Arktidu, aneb Shell a ropný průzkum u Aljašky. In: *Greenpeace International Home | Greenpeace International*[online]. 2012 [cit. 2012-05-09]. Dostupné z: http://www.greenpeace.org/czech/Global/czech/P3/publikace/arctic/Shell_na_Aljasce_briefing.pdf
- [29] Mezinárodní organizace a integrační procesy ve světě | Vybrané texty z politické geografie | Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity. *Http://is.muni.cz* [online]. 2011 [cit. 2012-10-11]. Dostupné z: <http://is.muni.cz/do/rect/el/estud/pedf/js11/geo/web/pages/mezinarodni-organizace-integracni-procesy.html>
- [30] Nečekají nás krvavé revoluce, ale velké krize. *Alvin Toffler: Nečekají nás krvavé revoluce*. 1999, č. 1.
- [31] FT Global 500 - FT.com. *FT Global 500* [online]. 2012 [cit. 2012-05-13]. Dostupné z: <http://www.ft.com/intl/cms/s/2/1516dd24-9d3a-11e0-997d-00144feabdc0.html#axzz1ukhQBYsf>
- [32] Reports.shell.com/annual-review/2011/servicepages/do. *The Shell global homepage | Global* [online]. 2012 [cit. 2012-05-13]. Dostupné z: http://reports.shell.com/annual-review/2011/servicepages/downloads/files/entire_shell_review_11.pdf
- [33] Věřte obrům, aneb jak krize zamávala s nejceněnějšími firmami světa. In: *Peníze.cz* [online]. 2009 [cit. 2011-11-12]. Dostupné z: <http://www.penize.cz/investice/48264-verte-obrum-aneb-jak-krize-zamavala-s-nejcennejsimi-firmami-sveta>
- [34] Rovné podmínky hospodářské soutěže. In: *BusinessInfo.cz: Oficiální portál pro podnikání a export* [online]., 2012 [cit. 2012-04-28]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/aktuality-z-evropske-unie/rovne-podminky-hospodarske-souteze/1000661/63651/>
- [35] Směrnice OECD pro nadnárodní společnosti. In: *Ministerstvo financí ČR* [online]. 2011 [cit. 2012-04-28]. Dostupné z: http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/mez_ekon_organizace_12363.html

- [36] Přehled Směrnice OECD pro nadnárodní podniky: OECD Guidelines for Multinational Enterprises. In: *Organisation for Economic Co-operation and Development* [online]. 2003 [cit. 2012-04-28]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/dataoecd/61/37/38111122.pdf>
- [37] EUROPA – EU website. *Official website of the European Union* [online]. 2012 [cit. 2012-04-29]. Dostupné z: europa.eu
- [38] Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. *Ministerstvo zahraničních věcí České republiky* [online]. 2012 [cit. 2012-04-29]. Dostupné z: www.mzv.cz
- [39] Euroskop.cz: věcně o Evropě. *Euroskop.cz - Zpravodajství* [online]. 2012 [cit. 2012-04-29]. Dostupné z: www.euroskop.cz
- [40] Evropská komise: Zastoupení Evropské komise v ČR. *Zastoupení Evropské komise v ČR* [online]. 2012 [cit. 2012-04-29]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/ceskarepublika/index_cs.htm
- [41] Ministerstvo průmyslu a obchodu. *Ministerstvo průmyslu a obchodu* [online]. 2012 [cit. 2012-04-29]. Dostupné z: www.mpo.cz
- [42] ECB: European Central Bank home page. *European Central Bank* [online]. 2012 [cit. 2012-04-29]. Dostupné z: <http://www.ecb.int/home/html/index.en.html>
- [43] Vláda ČR. *Vláda České republiky* [online]. 2012 [cit. 2012-04-29]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz>
- [44] Lisbon strategy: towards a green and innovative econom. *EUROPA: European Commission* [online]. 2012 [cit. 2012-04-29]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/growthandjobs/index_en.htm
- [45] Antimonopolní úřad definitivně prohrál. Bude platit stamiliony za špatné pokuty: Vítězství Shellu otevírá cestu k odškodnění i pro další neoprávněně pokutované firmy. In: *IHNED.cz : Zpravodajský server Hospodářských novin* [online]. 2010 [cit. 2012-05-08]. Dostupné z: <http://byznys.ihned.cz/zpravodajstvi-cesko/c1-45302420-antimonopolni-urad-definitivne-prohral-bude-platit-stamiliony-za-spatne-pokuty>
- [46] Shell přiznává ropnou skvrnu v Severním moři. Skotové se bojí znečištění pobřeží. In: *IHNED.cz : Zpravodajský server Hospodářských novin* [online]. 2011 [cit. 2012-05-08].

Dostupné z: <http://zpravy.ihned.cz/svet-evropa/c1-52575310-shell-priznava-ropnou-skvrnu-v-severnim-mori-skotove-se-boji-znecistení-pobrezi>

[47] Životní prostředí. *Shell v České republice* | *Česká republika* [online]. 2012 [cit. 2012-05-08].

Dostupné z: http://www.shell.cz/home/content/cze/environment_society/respecting_the_environment/

[48] Nigerijský region se bude z ropného znečištění vzpamatovávat 30 let. In: *Novinky.cz – nejčtenější zprávy na českém internetu* [online]. 2011 [cit. 2012-05-09]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/zahranicni/svet/240965-nigerijsky-region-se-bude-z-ropneho-znecistení-vzpamatovavat-30-let.html>

[49] Greenpeace obsadili ledoborec firmy Shell kvůli záchraně Arktidy. In: *Greenpeace Česká republika* | *Greenpeace Česká republika* [online]. 2012 [cit. 2012-05-09]. Dostupné z: <http://www.greenpeace.org/czech/cz/news/Greenpeace-obsadili-ledoborec-firmy-Shell/>

[50] BECK, Ulrich. *Co je to globalizace?: omyly a odpovědi*. 1. vyd. Překlad Marek Pavka. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, 191 s. Sociologická řada, sv. č. 4. ISBN 978-807-3251-239.

[51] NAÍM, Moisés. *Černá kniha globalizace*. Vyd. 1. Překlad Jindřich Mand'ák. Praha: Vyšehrad, 2008, 303 s. Moderní dějiny (Vyšehrad). ISBN 978-80-7021-866-2.

[52] MIKOLÁŠ, Zdeněk a kol. *Konkurenceschopnost podniků v podmínkách globalizace*. 1. vyd. Ostrava: Ethics, 2005. 299 s. ISBN 80-902713-5-9.

[53] ZAHRADNÍK, Petr. *Vstup do Evropské unie: přínosy a náklady konvergence*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2003, 364 s. ISBN 80-717-9472-4.

[54] VARADZIN, František. *Hledání ve světě ekonomie: (věda, metodologie, ekonomie)*. 1. vyd. Praha: Professional Publishing, 2003, 306 s. ISBN 80-864-1956-8.

[55] Uplatňování práva Společenství - porušení práva Společen. *Evropská komise* [online]. 2012 [cit. 2012-05-14]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/eu_law/infringements/infringements_cs.htm

- [56] Uplatňování práva Společenství – Směrnice – Defini. *Evropská komise* [online]. 2012 [cit. 2012-05-14]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/eu_law/directives/directives_cs.htm
- [57] Rejstřík platných právních předpisů Evropské unie. *EUROPA – EU website* [online]. 2012 [cit. 2012-05-14]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/cs/legis/latest/index.htm>
- [58] EPS představilo návrhy reformy na zvýšení zodpovědnosti korporací. In: *ECONNECT - zpravodajství - zprávy* [online]. 2008 [cit. 2012-05-14]. Dostupné z: <http://zpravodajstvi.ecn.cz/index.stm?apc=zm2102728sx1--&x=2097782>

Seznam zkratek

OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
WTO	Světová obchodní organizace
NAFTA	Severoamerická dohoda o volném obchodu
IRO	Mezinárodní organizace pro uprchlíky
OSN	Organizace spojených národů
USD	Americký dolar
PR	Vztahy s veřejností
EU	Evropská unie
CEFIC	Evropská federace chemického průmyslu
EMU	Ekonomická a měnová unie
ECIS	Evropské centrum pro studium infrastruktury
AMUE	Asociace pro peněžní unii v Evropě
UNICE	Evropský průmyslový a zaměstnavatelský svaz
AmCham	Evropský výbor Americké obchodní komory
TENs	Transevropská dopravní infrastruktura
CSR Europe	Evropská obchodní síť pro sociální odpovědnost podniků
NKM	Národní kontaktní místo
ČNB	Česká národní banka
MOP	Mezinárodní organizace práce
USA	Spojené státy americké
ČR	Česká republika

BP	British Petroleum
JSC Gazprom	Joint Stock Company Gazprom
CNPC	China National Petroleum Corporation
NIOC	National Iranian Oil Company
PDVSA	Petróleos de Venezuela, S.A.
Petrobras	Petróleo Brasileiro
Petronas	Petroliaam Nasional Berhad
OMV	Österreichische Mineralölverwaltung
IBM	International Business Machines Corporation
AT&T	IncAmerican Telephone and Telegraph Company
Microsoft Corp.	Microsoft Corporation

Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce

Prohlašuji, že

- jsem byla seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo;
- beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, bakalářskou práci užít (§ 35 odst.3);
- souhlasím s tím, že bakalářská práce bude v elektronické podobě archivována v Ústřední knihovně VŠB-TUO a jeden výtisk bude uložen u vedoucího bakalářské práce. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o bakalářské práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;
- bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- bylo sjednáno, že užít své dílo, bakalářskou práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne

.....
jméno a příjmení studenta

Seznam příloh

Přílohy